

ינואר 2024

כמה טוב שבאת הביתה?

שביעות רצון ממקום המגורים:
חשיבותם של היבטים סביבתיים

המרכז למחקרי סביבה וקיימות
האוניברסיטה הפתוחה

ד"ר אור קרסין
ד"ר שולה גולדן

כמה טוב שבאת הביתה?

**שביעות רצון ממקום המגורים:
חשיבותם של היבטים סביבתיים**

ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

בהוצאת המרכז למחקרי סביבה וקיימות, האוניברסיטה הפתוחה

מחקר מס' 1/24

ינואר 2024

הכותבות: ד"ר אור קרסין וד"ר שולה גולדן

עריכה: חיה קול-אל אייכנראנד

עיצוב גרפי: ענת וקנין אפלבאום

קוראים: ד"ר בני פירסט וד"ר אחמד חיג'אזי

עוזר מחקר: עו"ד נמרוד גבע

לציטוט מחקר זה:

קרסין, א', וגולדן, ש' (2024). כמה טוב שבאת הביתה? שביעות רצון ממקום המגורים: חשיבותם של היבטים סביבתיים. המרכז למחקרי סביבה וקיימות, האוניברסיטה הפתוחה, מחקר מס' 1/24.

צילום השער: Nadavtlv / Shutterstock.com

על-אודות המרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה

המרכז למחקרי סביבה וקיימות הוקם באוניברסיטה הפתוחה בשנת 2023, במענה למשבר העירוניות המחקרי – יותר מ-90% מתושבי מדינת ישראל מתגוררים ביישובים בעלי אופי עירוני, והצפי הוא שעד שנת 2065 שיעור זה יגדל לכדי 95% מהאוכלוסייה. ישראל הופכת למדינה שהיא עיר אחת גדולה.

בבואנו לשרטט תמונה של החיים העירוניים בישראל בעתיד, אין צורך להרחיק ראות כדי לחזות את ההשפעות של גידול האוכלוסין והצפיפות בתחומים רבים. בנייה צפופה של מגדלים לגובה, אובדן שטחים פתוחים וירוקים, חום מהביל, הצפות בחורפים – כל אלה הולכים ומקצינים. גודש עצום שהולך ומחריף בכבישים וזיהום אוויר גובר הם רק מעט מהתרחישים האפשריים והסבירים העומדים לפתחה של ישראל. כדי להתמודד בהצלחה מול שלל הסיכונים הנובעים מתרחישים אלו, נדרשות ראייה חדשנית לצד תפיסת תכנון בת-קיימה, המגובה בתוכניות עבודה מבוססות נתונים ומדע.

המרכז למחקרי סביבה וקיימות מקדם יוזמות מדעיות ומחקריות שיסייעו בהובלת תהליכי תכנון בר-קיימה במישור המקומי והלאומי, מתוך מטרה להיענות לאתגרים העירוניים של המדינה. מחקרי המרכז מניחים תשתית חיונית לקבלת החלטות מבוססות נתונים – תשתית שתאפשר עתיד עירוני טוב ומקיים יותר. אנו מגבשים את הידע הנחוץ לפיתוח חוסן עירוני ולקידום היערכות לשינויי האקלים, להטמעת אנרגיה מתחדשת וטכנולוגיות מקיימות אחרות בערים, להתחדשות עירונית מתחשבת בסביבה ועוד. כל זאת, מתוך ראייה של קיימות וצדק סביבתי לכל קבוצות האוכלוסייה בישראל. העשייה המחקרית שלנו נועדה לספק מענה מקיף ורב-תחומי לאתגרים אלה ואחרים.

במבט לעתיד הלא-רחוק, האתגרים הסביבתיים נעשים ממשיים ואף מחריפים, ובתוך כך קידום מדיניות עירונית בת-קיימה הופך לצו השעה. זו העת לפעול על פי האמרה הידועה: "חושבים עולמית – פועלים מקומית!".

ד"ר אור קרסין,

מייסדת וראשת המרכז למחקרי סביבה וקיימות

התוכן

תקציר	06
1. מבוא	10
2. רקע	14
2.1 המשמעות של שביעות רצון ממקום המגורים	14
2.2 עקרונות בבחירת משתנים מנבאי שביעות הרצון	14
2.3 מנבאי שביעות רצון ממקום המגורים	17
3. שיטת המחקר	24
3.1 כללי	24
3.2 מקור הנתונים, שיטת האיסוף ואוכלוסיית המדגם	26
3.3 טיוב המשתנים ושיטת הניתוח	26
4. ממצאים	30
4.1 ממצאים השוואתיים מתוך מודל מרובה משתנים – 2021 לעומת 2024	30
4.2 ממצאי שביעות רצון התושבים מהגורמים הסביבתיים, פילוח לפי קבוצת אוכלוסייה	35
5. ניתוח הממצאים ומסקנות	42
6. המלצות	54
נספח א': שיקוף מודל המחקר – המשתנים בחלוקה למשתני רקע ומשתנים מנבאים, המשתנה התלוי, השאלות וסקאלות המדידה	58
נספח ב': ניתוח מודל רגרסיה לוגיסטית (2014)	62
נספח ג': ניתוח מודל רגרסיה לוגיסטית (2021)	64
7. מקורות	66
Abstract	iii

טבלאות

טבלה 1: משתנים וסולמות	28
טבלה 2: מבחני מובהקות והתאמת המודל לשנת 2014	40
טבלה 3: מבחני מובהקות והתאמת המודל לשנת 2021	41

תרשימים

תרשים 1: יחס הסיכויים של המשתנים לנבא שביעות רצון מאזור המגורים – השוואה בין 2014 ל-2021	08
תרשים 2: קביעת קדימויות לפעולה ברשות המקומית, לפי חשיבותם הנתפסת של המשתנים ודירוג שביעות רצונם של התושבים – על פי מטריצת אינץ'	16
תרשים 3: מודל רב-משתני לבחינת הגורמים המנבאים שביעות רצון מאזור המגורים	29
תרשים 4: מדד שביעות הרצון ממשתני הסביבה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2014	36
תרשים 5: מדד שביעות הרצון ממשתני הסביבה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2021	36
תרשים 6: מדד אי-שביעות הרצון מהגורמים הסביבתיים באזור המגורים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2014	37
תרשים 7: מדד אי-שביעות הרצון מהגורמים הסביבתיים באזור המגורים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2021	37

תקציר

מחקר זה בוחן את הגורמים המשפיעים על שביעות רצונם של תושבי ישראל ממקום מגוריהם, מתוך התמקדות במשתנים סביבתיים, תחבורתיים, קהילתיים וביטחוניים. המחקר מתבסס על מודל רגרסיה לוגיסטית המנתח את נתוני הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנים 2014 (7,106 נדגמים) ו-2021 (7,401 נדגמים). להבדיל מסקרי שביעות רצון המציגים את שביעות רצונם המוצהרת של התושבים על סמך דיווח עצמי, המודל במחקר זה מאפשר לאמוד את שביעות הרצון המוסקת. בדרך זו מתאפשר לזהות ביתר מהימנות את המשתנים שהשפעתם היא הבולטת ביותר, על סמך עיבוד ובחינה של קשרים סטטיסטיים בין מבחר משתנים בעלי פוטנציאל לניבוי שביעות רצון, לצד שקלולם של מאפיינים דמוגרפיים וחברתיים.

הממצאים המרכזיים מעלים כי מקרב 4 קטגוריות של משתנים מנבאים שנבדקו במחקר זה, קטגוריית **המשתנים הסביבתיים** היא המשפיעה ביותר על שביעות הרצון, ובייחוד ניקיון המרחב הציבורי ואיכות השטחים הפתוחים. על סמך נתוני שנת 2021, נמצא כי שביעות רצון מרמת הניקיון של המרחב הציבורי באזור המגורים מגדילה פי 2.7 את הסיכויים לשביעות רצון כללית מאזור המגורים. שביעות רצון התושבים מהשטחים הציבוריים הפתוחים תורמת אף היא במידה רבה לשביעות הרצון הכללית מאזור המגורים ומגדילה את הסיכוי פי 1.83. תרומתם של המשתנים האחרים מאותה קטגוריה – רמת הרעש, איסוף אשפה וזיהום אוויר – נמצאה מתונה יותר.

בקטגוריית **היחסים הקהילתיים** בלט במיוחד המשתנה יחסי שכנים כמנבא שביעות רצון מאזור המגורים. מניתוח השוואתי של הממצאים בין שנת 2014 ל-2021 עולה כי כוחו של משתנה זה אף גובר. תחושת היכולת להשפיע על איכות החיים בקהילה נמצאה בעלת השפעה חיובית מתונה בלבד על שביעות הרצון מאזור המגורים. בקטגוריות **הביטחון האישי**, תחושת הביטחון האישי נמצאה במתאם גבוה לשביעות רצון מאזור המגורים, אם כי נרשמה ירידה בתרומתה משנת 2014 ל-2021, בעיקר בכל הנוגע לתחושת הביטחון בשעות החשכה.

« העיר הערבית טמרה בגליל התחתון. שביעות הרצון מאזור המגורים ביישובים ערביים נמוכה בהרבה מאשר ביישובים יהודיים, ונתרמת ממשתנים סביבתיים, ובראשם ניקיון המרחב הציבורי והשטחים הפתוחים | צילום: אחמד חג'אזי

קטגוריית **המשתנים התחבורתיים**, ובהם שביעות רצון מתשתיות התחבורה ומהתחבורה הציבורית, נמצאה בעלת השפעה פחותה בהרבה ביחס לשאר הקטגוריות.

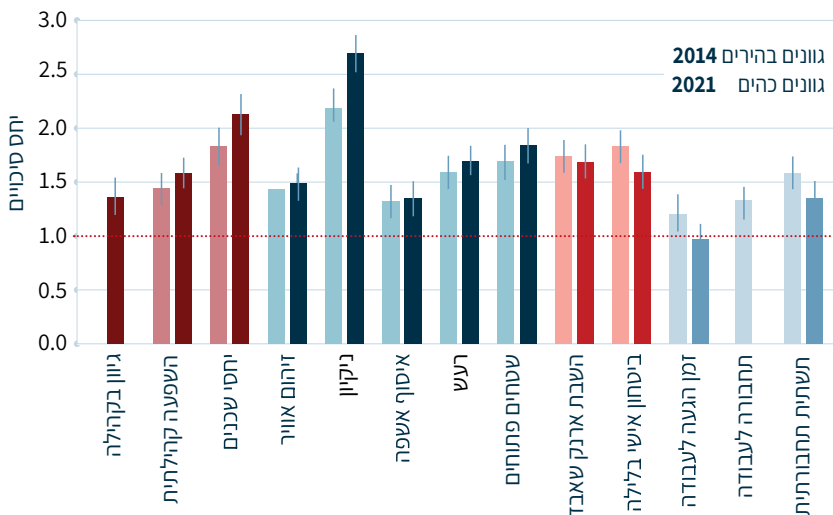
ממצא נוסף ומרכזי הוא הפער בשביעות הרצון מאזור המגורים לפי גודל היישוב: תושבי יישובים קטנים המונים פחות מ-2,000 תושבים הביעו שביעות רצון גבוהה באורח ניכר מאשר תושבי יישובים בינוניים וגדולים. עוד נמצא כי שביעות הרצון מאזור המגורים נמוכה בהרבה ביישובים ערביים מאשר ביישובים יהודיים, ונתרמת ממשתנים סביבתיים, ובראשם ניקיון המרחב הציבורי ושטחים פתוחים.

מסקנות המחקר מדגישות את הצורך בגיבוש מדיניות עירונית הממוקדת בשיפור הסביבה העירונית ובטיפוחה, בדגש על **ניקיון המרחב הציבורי** ועל **שטחים ציבוריים פתוחים**. על סמך ממצאי המחקר, מומלץ להפנות משאבים מוגברים במיוחד ליישובים הערביים בשאיפה לצמצום פערים אל מול היישובים היהודיים במבחר משתנים שנבדקו. המחקר אף מציע לפעול לחיזוק הקשרים

הקהילתיים באמצעות הקמת מנהלים קהילתיים או ועדי שכונות, בייחוד בערים הגדולות, וכן להשקיע יותר בסקרי שביעות רצון תקופתיים, ככלי שיש בו כדי לסייע למקבלי החלטות ברשויות המקומיות להפיק תובנות שיתמכו בשיפור איכות החיים העירונית בישראל.

תרשים 1: יחס הסיכויים של המשתנים לנבא שביעות רצון מאזור המגורים – השוואה בין

2014 ל-2021

תרשים 1 מציג את יחסי הסיכויים (Odds Ratios) של משתנים נבחרים שנבחנו כמנבאי שביעות רצון ממקום המגורים. הניתוח ההשוואתי מתבסס על רגרסיות לוגיסטיות עבור השנים 2014 ו-2021. קו הרוחב המקווקו מייצג יחס סיכויים 1, ומכאן שכל עמודה העוברת אותו מייצגת משתנה שיחס הסיכויים שלו גבוה מ-1. המשמעות הנגזרת היא השפעה חיובית של אותו משתנה על הסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים – סיכוי שגדל בהתאמה לגובה העמודה מעבר ליחס סיכויים 1. להבלטת ההשוואה בין 2014 ל-2021, העמודות המייצגות את ערכי המשתנים לשנת 2014 צבועות בגוון בהיר יותר מאלה המקבילות להן לשנת 2021. המשתנים מסווגים לפי קטגוריות עיקריות שמיוצגות בצבעי העמודות: משתנים קהילתיים בכתום, סביבתיים בירוק, ביטחוניים באדום ותחבורתיים בכחול. כל משתנה המוצג בתרשים הוא מובהק סטטיסטית ברמה של 5%. סטיית התקן מסומנת כמקובל באמצעות הקו האנכי בקצה העליון של כל עמודה.

מתרשים 1 עולה כי משתני איכות הסביבה – ובפרט ניקיון, שטחים פתוחים ורעש – הם בעלי ההשפעה הגבוהה ביותר על שביעות הרצון מאזור המגורים, ועל סמך השוואה בין שתי התקופות נראה כי השפעה זו נמצאת במגמת עלייה. מעבר לכך, הממצאים הן ב־2014 והן ב־2021 מצביעים על קטגוריית המשתנים הסביבתיים כעל הקטגוריה בעלת ההשפעה הממוצעת הגבוהה ביותר בהשוואה לשלוש הקטגוריות האחרות – הקהילתית, הביטחונית והתחבורתית.

גם למשתנים הקהילתיים, ובפרט ליחסי שכנים, ניכרת תרומה לשביעות הרצון מאזור המגורים – תרומה שאף גדלה בין 2014 ל־2021. לעומת זאת, נמצא כי השפעתם של משתני התחבורה שנבחנו מתונה יותר, ולעתים אינה מובהקת. מההשוואה בין 2014 ל־2021 עולה כי השפעתם של המשתנים הסביבתיים והקהילתיים גוברת, וייתכן כי ממצא זה משקף מגמה ארוכת טווח של שינוי בתפיסת מרכיבי איכות החיים העירונית בקרב התושבים.

1

מבוא

יותר ממחצית אוכלוסיית העולם מתגוררת כיום בערים. בישראל, בשנת 2023 יותר מ־92% מהאוכלוסייה מתגוררת ביישובים המונים יותר מ־2,000 נפש, וכמעט 90% מהאוכלוסייה מתרכזת במרחב אורבני – השאר הם תושבי יישובים במועצות אזוריות (הלמ"ס, 2024). מכאן נובעת ההשפעה המרכזית של תפקוד הערים והרשויות המקומיות הן על איכות החיים והן על רמת החיים של תושביהן במגוון תחומים. בקנה המידה העירוני, מדדים אלה של איכות חיים ורמת חיים מושפעים ישירות מאיכותם של השירותים והתשתיות שמספקת הרשות המקומית ומהמרקם הפיזי והחברתי שנוצר בעקבות זאת. מכאן שהבנת הגורמים המשפיעים על תפיסות של איכות חיים ושביעות רצון בעיר היא חיונית לא רק עבור הפרט, בבואו לקבל החלטה הנוגעת למקום מגוריו, אלא גם עבור הרשויות המקומיות האמונות על ניהול המרחב ועל השירותים העירוניים (Castelli et al., 2023).

**בעשור האחרון ניכרת בישראל עלייה במודעות לקיימות
עירונית ולצורך לפתח וליישם מדיניות קיימות שתתמוך
בקידום איכות החיים**

רשויות מקומיות בעולם משקיעות בסקרים ובמשאלים בקרב תושביהן לצורכי מדידה של איכות השירותים והתשתיות שהן מספקות ושל שביעות רצון התושבים משירותים אלה (Van Ryzin & Immerwahr, 2007). מדידת ביצועי הרשות והערכת שביעות רצון תושביה מאפשרות לה להעריך את השירותים שהיא מספקת במטרה לשפרם (Higgins, 2005), ועשויות להעיד על מידת אמון התושבים בה (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2018; Van Ryzin & Immerwahr, 2007). סקרים ומשאלים אלה מטעמה של הרשות המקומית יעילים גם בעידוד התושבים להמשיך ולהתגורר בתחומה ואף למשוך תושבים חדשים (Insch & Florek, 2008; Insch, 2010).

הרשות המקומית היא בעלת תפקיד מרכזי וסמכויות נרחבות בקביעת מדיניות במגוון תחומים המשפיעים על איכות החיים. תפקידה וסמכויותיה אלה ניכרים היטב בתשתיות ובשירותי סביבה בסיסיים, כגון איסוף אשפה, הקצאת שטחים ציבוריים פתוחים, מניעת זיהום אוויר והתמודדות מול מטרדי רעש, טיפול במערכות המים, ובכלל זה אספקה, ניקוז וביוב, טיפול בדרכים וקידום התחבורה הציבורית בתחומיה (Doron & Yuval, 2014; Mostovoy et al., 2021).

רשויות מקומיות בעולם משקיעות בסקרים ובמשאלים לצורכי מדידה של איכות השירותים והתשתיות ושל שביעות רצון התושבים משירותים אלה. מדובר בכלי חיוני עבור בניהול המרחב ובשיפור מתמיד במדדי השירותים העירוניים

גם למדיניות של הרשות המקומית ולתפקודה ניכרת השפעה על מבחר היבטים: חברתיים, תרבותיים וכלכליים, ובראשם הביטחון האישי, החוסן הקהילתי, פיתוח שירותי תרבות וקידום מגוון עסקים מקומיים (Martins Santos & Brito, 2007). לכל אלו נודעות השפעות ישירות על איכות החיים המקומית. עם זאת, מקרב כלל התחומים שעשויים להיות רלוונטיים לאיכות החיים בעיר, חשוב לברר אילו הם הגורמים המרכזיים בתפיסות התושבים ביחס לאזור מגוריהם, לשביעות רצונם מהרשות המקומית ולהחלטתם היכן להתגורר.

בעשור האחרון נצפית בישראל מגמת עלייה במודעות לקיימות עירונית ולצורך לפתח וליישם מדיניות קיימות שתתמוך בקידום איכות החיים (גבריאל ואח', 2017). יש רשויות מקומיות שפיתחו תוכניות בתחום זה (גוטליב וששון, 2023), וכך גם גופי השלטון והממשלה (צרפתי ושפרן, 2018).

בתוך כך, גוברת המודעות בקרב כלל הציבור לסוגיות של סביבה ושינויי אקלים. לדוגמה, מסקר של עיריית תל אביב-יפו משנת 2022 עולה כי משבר האקלים מטריד יותר ממחצית האוכלוסייה, והוא הגורם השלישי בחשיבותו מכלל הגורמים המטרידים את התושבים – אחרי יוקר המחיה והאלימות והפשעה (עיריית תל אביב-יפו, 2022). עם זאת, לא ידוע מה משקלן של הסוגיות הסביבתיות במידת שביעות הרצון הכללית של התושבים ממקום מגוריהם, ומהי חשיבותם של היבטים סביבתיים אלה ביחס להיבטים אחרים של החיים במקום. בד בבד, נדרשות רשויות

מקומיות לתעדוף בין תחומים וכן להכרה בזיקה שבין תשתיות עירוניות לבין שביעות הרצון ואמון הציבור. לאור התובנות בדבר חשיבותם הגוברת של ממדים עירוניים בתפיסות הציבור בכלל ובתחום איכות הסביבה בפרט, מבקש המחקר לבחון את חשיבותם היחסית של מגוון מנבאי שביעות רצון ממקום המגורים, מתוך התמקדות בהיבטים של שירותי סביבה, תשתית וקהילה.

מטרת הממצאים לספק מענה לשאלת המחקר מתוך בחינה מושכלת של השערותיו. הממצאים שיתקבלו, המסקנות וההמלצות נועדו לאפשר לרשויות מקומיות למקד את מאמציהן ומשאביהן בשיפור מבחר היבטים בשירותים העירוניים. בתוך כך יסייע המחקר למקבלי ההחלטות במישור העירוני להבין אילו הם הגורמים בעלי המתאם הגבוה ביותר לשביעות רצון התושבים. הממצאים אף עשויים להאיר סוגיות עירוניות שחרף חשיבותן במונחים בריאותיים, חברתיים או כלכליים – מודעות התושבים אליהן אינה מספקת, ועל כן הן אינן משפיעות על שביעות רצונם במידה המצופה.

« רעננה, הפארק כמוקד משיכה. שטחים פתוחים בקרבת מקום התבררו כבעלי ערך ניבוי גבוה לשביעות רצון כללית של התושבים מאזור מגוריהם | quartetworld / Shutterstock.com »

2

רקע

2.1 המשמעות של שביעות רצון ממקום המגורים

מידת שביעות רצונם של תושבים ממקום מגוריהם מושפעת ממנעד רחב של משתנים. הספרות במגוון דיסציפלינות משקפת תמונה רב-ממדית של זיקות בין שביעות רצון, איכות חיים (Williams et al., 2008; van Kamp et al., 2003;), אמון הציבור (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2018; Mostovoy et al., 2021;), וזיקה רגשית למקום (Shamai & Ilatov, 2005; Ramkissooon et al., 2013; Duggan, Cvitanovic & van Putten, 2023; Trentelman, 2009;).

בתחום הממשל, יש חשיבות לשביעות רצונם של התושבים מהשירותים העירוניים כמדד לניהול מיטבי של המקום (Insch & Florek, 2008) ולשימוש ראוי של הרשות המקומית במשאבים (Beerli, Uster & Vigoda-Gadot, 2018). מדידת שביעות רצון התושבים מספקת לרשות המקומית מידע לצורכי חקר ביצועים ומאפשרת לה להעריך את הפוטנציאל לשיפור בשירותיה (Higgins, 2005), זאת בין השאר כדי לשמר את תושביה ואף למשוך אליה תושבים חדשים (Insch & Florek, 2008). במחקר זה, מטרת המדידה היא להבין מהם הגורמים החשובים ביותר המשפיעים על שביעות רצונם של תושבי הרשות המקומית מאזור מגוריהם (Insch, 2010). לשם כך ראוי להעריך תחילה אילו הם הגורמים בעלי פוטנציאל הניבוי הגבוה ביותר בהקשרים של שביעות רצון ממקום המגורים, ואותם יש לכלול במודל המחקר.

2.2 עקרונות בבחירת משתנים מנבאי שביעות הרצון

הספרות מצביעה על כמה עקרונות וקווים מנחים בבחירת המשתנים הרלוונטיים לניבוי שביעות רצון. ככלל, המושג "שביעות רצון" הוא סובייקטיבי, וכלולות בו תפיסות חברתיות ותרבותיות ביחס להקשר המקומי (Insch & Florek, 2008; Adriaanse, 2007). אחת המסקנות המרכזיות הרווחות בספרות בהקשר זה היא שסקרי שביעות רצון צריכים להתייחס הן לגורמים אובייקטיביים, כגון נתונים

מידת שביעות רצונם של תושבים ממקום מגוריהם מושפעת ממנעד רחב של משתנים. הספרות במגוון דיסציפלינות משקפת תמונה רב-ממדית של זיקות בין שביעות רצון, איכות חיים וקשר רגשי למקום

דמוגרפיים, והן לגורמים סובייקטיביים, כגון תפיסות התושבים ביחס למגוון מדדים מקומיים, ובכלל זה רעש, בטיחות ושירותי תחבורה (Adriaanse, 2007; Garau & Pavan, 2018; Santos, Martins & Brito, 2007; Schlesinger et al., 2016). יתר על כן, מחקרים מראים כי שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם מושפעת מהיבטיה הקונטקסטואליים של השכונה (Cao & Wang, 2016; Gory, Ward & Sherman, 1985) ומההקשר החברתי (Adriaanse, 2007), יותר מאשר ממשתנים אובייקטיביים.

מעבר לצורך לשלב בין משתנים אובייקטיביים לסובייקטיביים, מדידת שביעות הרצון צריכה להתייחס לשוני שבין אוכלוסיות בעיר. מכאן החשיבות שבסקיור מדגם מייצג של התושבים, הכולל מאפיינים של מבחר תתי-אוכלוסיות, כגון גיל, השתייכות אתנית ודת (Adriaanse, 2007). כך לדוגמה, בהקשרים של גיל, חשוב להביא בחשבון שאורח חייהם של התושבים וצורכיהם משתנים לאורך שלבי חייהם, ובתוך כך משתנות גם ציפיותיהם ותפיסותיהם ביחס לאותו מקום פיזי. מחקר שביעות הרצון של גורי ואח' בקרב קשישים (Gory, Ward & Sherman, 1985) מדגים זאת – אוכלוסיית המחקר נטתה לתלות גבוהה יותר בסביבתה הפיזית, ובהתאם ביטאה שביעות רצון גבוהה יותר מהסביבה ומתושבי השכונה בהשוואה לממצאים שהתקבלו ביחס לאוכלוסייה צעירה יותר. באותו אופן גם מגדר יכול להיות משתנה המסביר שוני בין תפיסות של תושבים בנוגע לשירותים עירוניים, לדוגמה תפיסת משתנה הביטחון האישי (López-Ruiz et al., 2021).

מרכיב מרכזי בהבנה של רמת שביעות הרצון הוא החשיבות שמייחסים המשיבים לכל אחד ממשתני הסקר, כגון בטיחות, תחבורה ושטחים פתוחים, וההשפעה של כל משתנה על רמת שביעות הרצון הכללית שלהם (Lee, Seow & Xue, 2021). השילוב בין מגוון תפיסות ביחס למבחר משתנים לבין החשיבות שהתושבים מייחסים לכל משתנה עשוי לחשוף את המשתנים והגורמים שהשפעתם גבוהה יותר על רמת שביעות הרצון הכללית. שילוב זה יכול לסייע בקביעת קדימויות

ובהקצאת משאבי הרשות. לשם המחשה, במטריצת אינץ' (Insch, 2010), (תרשים 2) הוצע למפות את מידת שביעות רצון התושבים אל מול החשיבות שהם מייחסים למשתנה.

תרשים 2: קביעת קדימויות לפעולה ברשות המקומית, לפי חשיבותם הנתפסת של המשתנים ודירוג שביעות רצונם של התושבים (על פי מטריצת אינץ')*

* מבוסס על Insch, 2010

המיפוי שמתקבל בתרשים 2 מאפשר למקבלי ההחלטות ברשות המקומית לזהות תחומים שכדאי להתמקד בהם כדי לשפר את שביעות רצון התושבים. כך, תחומים הזוכים לשביעות רצון נמוכה, אך חשיבותם הנתפסת גבוהה (תרשים 2א) – כדאיים להשקעה מצד הרשות כדי לשפר את שביעות הרצון הכללית של התושבים. לגבי התחומים שנרשמה בהם שביעות רצון גבוהה לצד חשיבות גבוהה – רצוי לשמר את דרכי הפעולה כפי שהן (תרשים 2ב), אך ההשקעה בתחומים שהחשיבות המיוחסת להם בקרב התושבים היא נמוכה אינה כדאית (תרשים 2ג-ד). סיווג זה מעניק משקל מכריע לתפיסת החשיבות הסובייקטיבית, ולמעשה מציע למקבלי ההחלטות שלא להשקיע בתחומים שהחשיבות המיוחסת להם מצד התושב נמוכה.

תרשים 2 מספק אפוא תיאור סכמתי של מודל זה, אם כי המחקר הנוכחי אינו מצדד בעמדה זו. עמדתן של מחברות המחקר היא כי גם תחומים שחשיבותם הנתפסת בעיני התושבים היא נמוכה והם באחריות הרשות המקומית – עשויים להצדיק השקעה גבוהה מצידה, כל עוד חשיבותם האובייקטיבית מוכחת כגבוהה להבטחת איכות חיים עירונית. נפתח את הסוגיה ביתר הרחבה בשלב הדין.

שיטות מחקר רבות פותחו לבחינת החשיבות המיוחסת למנעד רחב של תחומים – לדוגמה, בשני מחקרים אלה: Lee, Seow & Xue, 2021; Adriaanse, 2007. אמינותה של שיטה ישירה, המבקשת מהמשיבים לדרג את חשיבותו של תחום מסוים – importance stated – נמצאה פחותה מזו של שיטת הרגרסיה, שבאמצעותה אפשר לבחון קשרים סטטיסטיים בין מבחר משתנים לבין שביעות רצונו הכללית של המשיב – (Van Ryzin & Immerwahr, 2007) derived importance.

2.3 מנבאי שביעות רצון ממקום המגורים

לאחר סיכום העקרונות העומדים ביסוד גיבוש המשתנים הרלוונטיים לבדיקת שביעות הרצון, יש להתייחס לתחומים ולמשתנים מסוימים. מדידת שביעות הרצון ממקום המגורים מורכבת ממגוון רחב של סוגיות, גורמים ותחומים הרלוונטיים לחיים העירוניים: אורח החיים, תעסוקה ופנאי, לרבות דיור, בטיחות, תחבורה, מערכות הבריאות, החינוך והתרבות, סביבת המגורים והקשרים החברתיים (Insch, 2010). אמנם אין מסקנה אחת לגבי המשתנים הנדרשים למדידת איכות החיים, שכן מודלים שונים מתבססים על משתנים שונים (Al-Qawasami et al., 2021; Kaklauskas et al., 2018), אך ככלל, יש חשיבות לגיבוש מודל המשקף מגוון תחומים הקשורים לשביעות הרצון, שכן תפיסות הנוגעות למנעד רחב של תחומים ושירותים ברשות המקומית יספקו תמונה מדויקת ומהימנה על המשתנים המשפיעים על שביעות הרצון ממקום המגורים (Santos, Martins & Brito, 2007). יתרה מכך, לפי המודל של סירגי ואח' (Sirgy, Gao & Young, 2008), הרי שתפיסת איכות החיים בכללותה מתבססת בדרך היררכית על רמת שביעות הרצון בתתי-תחומים, כגון שירותים בקהילה, ובכלל זה בריאות, קניות ושירותים מוניציפליים, וכן תנאים בקהילה – בטיחות, איכות הסביבה, יחסי שכנים ועוד. לפיכך, ככל שגדלה שביעות הרצון משירותים ומתנאים אלו, כך גדלה גם שביעות הרצון הכללית של התושבים ממקום מגוריהם. מכאן נגזרת ההשערה כי משתנים כגון בטיחות, תנאים סביבתיים, חינוך ויחסי קהילה יוכלו לנבא רמת שביעות רצון כללית ממקום המגורים. במחקר על שביעות רצון התושבים בישראל נמצא כי רמת שביעות הרצון מהסביבה ומהתשתיות המקומיות – לרבות שטחים פתוחים, איכות האוויר, ניקיון המרחב הציבורי, הבטיחות האישית, איסוף האשפה, החנייה ותשתית הכבישים – מנבאת באופן מובהק את שביעות הרצון הכללית מתפקוד הרשות המקומית (Doron & Yuval, 2014).

המשתנים השכיחים ביותר לניבוי שביעות רצון מאזור המגורים ניתנים לסיווג לפי ממדים: הפיזי, החברתי, הסביבתי והאישי

מחקרים משתמשים אמנם במבחר משתנים, אך החפיפה בין המשתנים הנפוצים בסקרי שביעות רצון היא רבה. סקירת מחקרים אמפיריים נבחרים שבחנו את מידת שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם הניבה רשימה של עשרה משתנים עיקריים למדידת שביעות הרצון, הניתנים לסיווג לפי תחומים – הפיזי, החברתי, הסביבתי והאישי – ולפי מידת חשיבותם: איזון בין עבודה לחיי המשפחה; ביטחון אישי וציבורי; הסביבה הטבעית; משאבים קהילתיים של המקום, כגון פארקים, מוזיאונים ומוסדות אקדמיים; שירותי תרבות והסצנה התרבותית; חיוניות וקצב שוקק של החיים העירוניים; פתיחות התושבים וקבלת האחר; מתקני ספורט; נגישות לערים וליעדים אחרים; תחבורה ציבורית יעילה (Insch, 2010).

לשם השוואה, המודל של Schlesinger ואח' (Schlesinger et al., 2016), שגובש על סמך 200 ראיונות עם תושבים באיטליה, מייחס שביעות רצון מאזור המגורים לתפיסות הנוגעות לאיכות החיים בעיר בשישה תחומים, לפי מידת חשיבותם: (1) איכות התשתיות; (2) מערכת הבריאות; (3) רמת החיים; (4) מערכת החינוך; (5) איכות הסביבה; (6) בטיחות.

במחקר של Zenker ואח' (Zenker, Petersen & Aholt, 2013), על המשתנים המסבירים שביעות רצון של תושבים וכן מחויבות למקום, נמצאו 21 משתנים מנבאים שאפשר לסווג לארבעה תחומים עיקריים, לפי משקלם: **עירוניות ומגוון** – חיים עירוניים המתאפיינים במגוון הזדמנויות לתרבות ולקניות, לצד חשיפה ופתיחות למנעד רחב של תרבויות; **טבע ופנאי** – רמה נמוכה של זיהום אוויר, גישה לפארקים ולשטחים פתוחים ושקט; **הזדמנויות לתעסוקה; יעילות כלכלית** – שני משתנים אלה לא נמצאו בעלי השפעה מובהקת על שביעות הרצון הכללית של התושבים, אך התבררו כבעלי משקל גבוה בתפיסות התושבים ביחס לשני התחומים המובילים – עירוניות ומגוון וכן טבע ופנאי.

מחקרים רבים מצביעים על המתאם בין תחושת הקשר החברתי לבין שביעות הרצון ממקום המגורים. מחקר שבדק את הקשר בין רמת האושר לבין מגוון משתני איכות חיים בקרב מדגם מייצג של האוכלוסייה בספרד מצא קשר בין מדד האושר לבין

ההקשר הפיזי הטבעי, כפי שמתבטא בהערכה של תושבים לסביבת מגוריהם, התברר במחקרים כמנבא חשוב של שביעות רצון ממקום המגורים

משתנים אלה, לפי משקלם: (1) מצבו המשפחתי של האדם ותמיכת המשפחה; (2) איכות הסביבה באזור המגורים; (3) האמון בשכנים; (4) תרבות וספורט; (5) ביטחון באזור המגורים; (6) סביבה נקייה; (7) המצב הכלכלי ומקור פרנסתו של האדם (al., 2021) et López-Ruiz. במחקר זה נמצא כי נשים מייחסות משקל גבוה יותר מגברים לביטחון במקום המגורים, ואילו גברים מייחסים משקל גבוה יותר לרמת האמון בין התושבים.

סקר איכות חיים בערים אירופיות (Castelli, et al., 2013) מדגיש שני רכיבים מרכזיים בעלי זיקה לשביעות רצון התושבים מחיי העיר: (1) **נוכחות של שירותים** – משתקפת בראש ובראשונה במשתנה היקף השטחים הפתוחים והירוקים המוקצים בעיר, ובמידה פחותה יחסית במשתנים היקף השטחים הציבוריים, תפקוד מערכת הבריאות, התחבורה הציבורית, מוסדות התרבות ומצב הניקיון ברחבי העיר; (2) **תחושת שייכות ובטיחות** – הסקר הראה כי תחושת הבטיחות והאמון היא בעלת משקל גבוה יחסית במדד שביעות רצון התושבים מהעיר לעומת תחושת השייכות. מתאם חיובי נמצא בסקר בין המשתנה תחושת שייכות לשכונה וקשר בין השכנים לבין תחושת ביטחון – מתאם שמסביר את משקלו הנכבד של משתנה זה בשביעות רצון התושבים מחיי העיר (Farahani, 2016).

לגבי **משתנים אובייקטיביים**, סקירת הספרות מעלה מבחר תוצאות בנוגע להשפעתם של משתנים אלה על מדד שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם: יש מחקרים שמצאו כי אין קשר מובהק בין משתנים סוציו-אקונומיים לבין שביעות רצון מאזור המגורים, למעט במקרים של העדר ביטחון כלכלי (Castelli et al., 2023), ואולם במחקרים מישראל נמצא מתאם חיובי בין מעמד סוציו-אקונומי לבין שביעות הרצון מסביבת המגורים (Doron & Yuval, 2014). אשר לגודל היישוב, סקר איכות חיים בערים אירופיות מצא מתאם שלילי בין משתנה זה לבין מדד שביעות הרצון – ככל שהיישוב גדול יותר, כך פוחתת שביעות רצון התושבים מהמגורים בו.

אפשר לומר אפוא כי איכות הסביבה המקומית הנתפסת מנבאת בשיעור גבוה שביעות רצון של התושבים מאזור מגוריהם (Castelli et al., 2023; Insch, 2010);

מחקרים מרחבי העולם מראים בעקביות לאורך שנים כי המשתנה שטחים פתוחים וירוקים הוא מנבא כבד משקל של שביעות רצון מאזור המגורים

(Zenker, Peterson, & Aholt, 2013). הגדרת המנבאים הסביבתיים אינה אחידה בין מחקרים, אם כי לרוב המשתנים המיוחסים לאיכות הסביבה הם: (1) נגישות לשטחים פתוחים ולפארקים – על פי הספרות, זהו המשתנה המנבא בשיעור הגבוה ביותר שביעות רצון מאיכות הסביבה; (2) רמת הניקיון במרחב הציבורי; (3) איכות האוויר; (4) איסוף אשפה (Castelli et al., 2023; Insch, 2010; Zenker, Peterson, & Aholt, 2013).

דירוג זה של הפרמטרים לפי הכושר המיוחס להם כמנבאי שביעות הרצון מסביבת המגורים מעיד כי בקטגוריה הכללית של המשתנים הסביבתיים יש מקום להבחנה בין שתי קבוצות של משתנים, לפי כושר הניבוי שלהם: (1) **משתנים פיזיים**, אלה הנראים לעין, כגון שטחים פתוחים ופארקים, שהתבררו כבעלי כושר ניבוי גבוה יחסית; (2) **משתנים בעלי נראות נמוכה**, כגון איכות האוויר או מדיניות הניהול הסביבתי, שנראה כי כושר הניבוי שלהם לשביעות רצון התושבים נמוך יחסית.

מבחר מחקרים מדגישים את חשיבותו של ההיבט הפיזי לשביעות הרצון. כך לדוגמה, במחקר שבדק את שביעות רצון התושבים במגוון אזורי מגורים בסין נמצא מתאם גבוה בין שביעות הרצון לבין משתנים פיזיים ומוחשיים הנוגעים לניקיון המרחב הציבורי ולתשתיות הפיזיות של השכונה (Zhang, Hiu-Kwan Yung & Hon-Wan Chan, 2021). מחקר שנעשה באזורים עירוניים באירלנד מצא כי תפיסה חיובית ביחס לשטחים פתוחים וירוקים בעיר היא בעלת כושר ניבוי גבוה לשביעות רצון מאזור המגורים – ממצא שהתברר כתקף הן בשכונות במרכז העיר והן באזורים פרבריים (Douglas, Russell & Scott, 2019). באותו מחקר נמצא כי משקלם של מגוון היבטים הקשורים בתשתית התחבורתית, כגון שבילי אופניים ושבילי הליכה, נמוך יחסית כמנבאי שביעות

« רשויות מקומיות בעידן של משאבים מוגבלים. שילוב קבוצות מתוך הקהילה ומתוך בתי הספר בטיפוח השטחים הפתוחים | Designed by Freepik

מסקירת הספרות עלו כמה מנבאים מרכזיים של שביעות רצון מאזור המגורים, ובהם הסביבה המקומית, הביטחון האישי והזיקה הקהילתית והמשפחתית

רצון. מחקרים שבחנו מושגים כגון "חיבור למקום" ו"תחושת מקום" לתיאור ההערכה המתפתחת בקרב תושבי המקום לאזור מגוריהם – הצביעו אף הם על מרכזיותו של **ההקשר הפיזי הטבעי** כמנבא שביעות רצון ממקום המגורים (Ramkissoo et al., 2013; Trentelman, 2009) מעבר למשתנים אישיים, כגון השהות במקום לאורך זמן והמשמעות התרבותית של מקום, נמצאה זיקה בין תחושת חיבור למקום לבין העדפה לנחל במראה טבעי ובריא (Hausmann et al., 2016). גם בהשוואה בין-לאומית בין ערים שמצטיינות בשונות באופיין ובתרבותן עלתה חשיבותם של ערכי טבע בתוך העיר כמשתנה שהשפעתו עקבית וניכרת על תחושת החיבור של התושבים לאזור (Priego, Breuste & Rojas, 2008). לסיכום, אפשר לומר כי מגוון מחקרים מרחבי העולם הצביעו לאורך השנים על משתנה השטחים הפתוחים והירוקים כעל מנבא כבד משקל לשביעות רצון מאזור המגורים.

משאבי העיר נמצאו אף הם בעלי משקל נכבד, בהקשרים של מוסדות ציבור, עירוניות ושירותי העיר (Castelli et al., 2023; Insch, 2010; Zenker, 2016). מבחר משתני התחבורה נמצאו כמנבאים חלשים בלבד של שביעות רצון כללית, ואולם ייתכן כי משתנים אלה ישתקפו היטב בהיבטים אחרים של איכות התשתיות העירוניות, כפי שנמצא במחקרים אחרים (Doron & Yuval, 2014; Schlesinger et al., 2016).

תחושת הביטחון האישי התבררה אף היא כמנבא חשוב בכמה מחקרים (Insch, 2010; López-Ruiz et al., 2021; Węziak-Białowolska, 2016). במחקר של Castelli ואח' נמצא כי גורמים המקושרים למשתנים ביטחון אישי ותחושת שייכות והכלה חברתית הם מנבאי שביעות רצון כללית ממקום המגורים, אם כי כושר הניבוי שלהם לא נמצא עקבי. כך לדוגמה, במחקר משנת 2016 המשתנה תפיסת הביטחון דורג כמשתנה שחשיבותו היא הפחותה ביותר במודל המחקר (Schlesinger et al., 2016). המשתנים מגוון חברתי ויחסי קהילה נתפסים כבעלי כושר ניבוי מרכזי של שביעות רצון (Castelli et al., 2023; Insch, 2010;).

« בהשוואה בין-לאומית בין ערים השונות באופיין ובתרבותן עלתה חשיבותם של ערכי טבע בתוך העיר כמשתנה שהשפעתו עקבית וניכרת על תחושת החיבור של התושבים לאזור. תל-אביב-יפו, נחל הירקון | Dmitry Pistrov / Shutterstock.com

(Zenker, Peterson, & Aholt, 2013). ממגוון מחקרים עולה כי בזיקה למדדים כלליים של אושר, מתבררת חשיבותם של משתנים בעלי הקשר אנושי, ובראשם תמיכה משפחתית (Castelli et al., 2023; López-Ruiz et al., 2021; Zenker, Peterson, & Aholt, 2013).

לסיכום, מסקירת הספרות עולה כי מבחר מחקרים בודקים את רמות שביעות הרצון של תושבים, בחפיפה מסוימת למחקרים הבודקים איכות חיים בעיר. עוד עולה כי מחקרים משתמשים בקשת רחבה של משתנים, בהתאם לתחום ולשאלות המחקר, אך מתוך כל אלה בולט מקבץ של משתנים מרכזיים המתייחסים לתחומי איכות הסביבה, תשתיות עירוניות, בטיחות וחברה מכילה וכן תחושת שייכות למקום. חרף ההבדלים בין המתודות ומקרי הבוחן במחקרים שנסקרו, זוהו כמה גורמים כמנבאים מרכזיים של שביעות רצון ממקום המגורים, ובהם משתנים הקשורים לסביבה המקומית, לביטחון האישי ולזיקה הקהילתית והמשפחתית.

3

שיטת המחקר

3.1 כללי

מחקר זה מבקש לענות על השאלה מהם הגורמים המנבאים שביעות רצון ממקום המגורים בישראל בעשור האחרון. בתוך כך תבחן מידת חשיבותו של כל אחד מהגורמים המצויים במעגל ההשפעה של הרשות המקומית, ועל סמך ניתוח הנתונים ייבנה מודל המדרג את הגורמים – מהחשובים ביותר דרך המשניים ועד לאלו שאינם קשורים כלל לשביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם. המחקר אף יבחן מגמות ותמורות, אם אכן היו, בחשיבות המיוחסת לגורמים אלה בעשור האחרון, ובפרט הגורמים הסביבתיים שבאחריות הרשות המקומית.

השערות המחקר גובשו ביחס לארבע קבוצות של מנבאים אפשריים, לפי תחומים: (1) מנבאים מתחומי איכות יחסי הקהילה והשכנות; (2) מנבאים מתחומי איכות הסביבה; (3) מנבאים מתחומי איכות התשתיות התחבורתיות; (4) מנבאים הקשורים בביטחון האישי.

המנבאים נבחנו לצד משתני רקע שתפקדו כמשתני בקרה. עם זאת, קטגוריות אחרות של מנבאים – איכות התרבות, הספורט והפנאי ברשות; חוזק הכלכלה המקומית ואפשרויות התעסוקה; איכות שירותי הבריאות, החינוך והרווחה – שבחלקם הגדול מצויים אף הם במרחב ההשפעה של הרשות המקומית, ובאופן חלקי בסמכותה, לא נבחנו במחקר זה, והם מצדיקים מחקר נוסף ומשלים. כמו כן לא נבחנו המנבא זיקה ותמיכה של המשפחה ואיכות המגורים, שכן היבט זה מצוי מחוץ לטווח ההשפעה הישיר של הרשות, ואשר על כן מן הראוי לבחון אותו במחקר נפרד, על פי מודל מותאם.

השערות המחקר שגובשו ביחס לקטגוריות של המנבאים שנכללו במחקר הן:

א. משתני הביטחון האישי ינבאו בשיעורים גבוהים שביעות רצון מאזור המגורים, שכן השפעתם אינה מיוחסת לאיכות החיים בלבד, אלא נתפסת כמכרעת על עצם קיומו של האדם, על חייו ועל רכושו.

המתאם החיובי הידוע היטב בספרות בין תחושת שייכות למקום המגורים לבין שביעות רצון כללית מהאזור עשוי להסביר את ערך הניבוי הגבוה שנמצא למשתנים איכות קשרי הקהילה ויחסי השכנים

- ב. המשתנה איכות קשרי הקהילה והשכונה יתברר כמנבא מרכזי של שביעות רצון מאזור המגורים, שכן הם מחזקים את תחושת השייכות והקשר למקום.
- ג. משתנים סביבתיים פיזיים בעלי נראות או נוכחות גבוהה, כגון ניקיון המרחב הציבורי או רמות הרעש, יתבררו כבעלי כושר ניבוי גבוה של שביעות רצון מאזור המגורים, אם כי פחות ממנבאים קהילתיים, שכן חשיבותם של משתנים סביבתיים בחיי תושבים בישראל היא משנית בהשוואה למשתנים קהילתיים.
- ד. חרף חשיבותם האובייקטיבית לבריאות התושבים, היבטים סביבתיים בעלי נוכחות פיזית נמוכה יחסית, כגון איכות האוויר, יתבררו כבעלי כושר ניבוי נמוך, אם בכלל, של שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם.
- ה. היבטים תחבורתיים יתבררו כמנבאים בינוניים-חלשים של שביעות רצון מאזור המגורים.

מחקר זה מבקש ללמוד על שביעות רצון של מגוון אוכלוסיות ממקום מגוריהן, ביחס למשתנים מנבאים נבחרים. המחקר משווה אותם מדדים ביחס לשתי נקודות זמן – שנת 2014 לעומת 2021. ההשוואה בין שתי התקופות מאפשרת הצלבה של ממצאים ובחינת השינויים בעוצמת הגורמים המנבאים בטווח של 7 שנים.

החשיבות היחסית של מגוון הגורמים בעלי פוטנציאל הניבוי של שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם נבחנה באמצעות מודל רגרסיה לוגיסטית. המודל מנתח את המשתנים כמשתנים בדידים, ומסוגל לנבא את הסיכוי של אוכלוסיית המחקר להיות מרוצה מאזור המגורים ביחס לכל אחד מהמאפיינים הדמוגרפיים שנכללו במודל כמשתני רקע, לצד הגורמים המנבאים. הניתוח והעיבוד יאפשרו אפוא לבחון אילו מהמנבאים הכלולים במודל הם אכן גורמים מסבירים בהקשר זה, אך עם זאת, מודל רגרסיה מטיבו לא נועד להצביע על קשר סיבתי בין המשתנים אלא למפות את הזיקות ביניהם – במקרה זה מתוך התמקדות בסיכוי לשביעות רצון או לאי-שביעות רצון מאזור המגורים.

3.2 מקור הנתונים, שיטת האיסוף ואוכלוסיית המדגם

המודל מתבסס על מסד נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס בשנים 2014 ו-2021. מדובר בסקר שנתי שוטף משנת 2002 ואילך המספק נתונים על תנאי החיים ועל רווחת האוכלוסייה בישראל. הסקר מורכב משני חלקים עיקריים: (1) גרעין קבוע המכיל מספר רב של שאלות במגוון תחומי חיים, ובכלל זה בריאות, דיור, תעסוקה, השכלה, מצב כלכלי, שימוש במחשב, דת ודתיות ועוד; (2) חלק מתחלף המיוחד בכל שנה לתחום מוגדר הנחקר בהרחבה.

מתוך הסקר החברתי של הלמ"ס המונה יותר מ-270 שאלות, מחקר זה מתמקד ב-19 שאלות, כמוצג בנספח א'. בטבלה 1 שלהלן מפורטים המשתנים שהופקו משאלות אלה, ולצידם סולמות המדידה עבור כל משתנה.

גודל המדגם של סקר הלמ"ס לשנת 2014 הוא 7,106 נדגמים, ולשנת 2021 – 7,401 נדגמים. סקר 2014 נעשה בריאיון פנים אל פנים בבתי המרואיינים, ואילו סקר 2021 נעשה בריאיון טלפוני, בשל מגבלות הקורונה. הסקר מבוסס על מדגם נפשות מייצג של כלל אוכלוסיית המדינה מבני 20 שנה ואילך, והוא אינו כולל: (1) דיירים במוסדות טיפוליים, כגון בתי אבות, בתי חולים כרוניים ובתי סוהר; (2) תושבים בדואים המתגוררים מחוץ ליישובים מוכרים; (3) עולים חדשים ששהו בישראל פחות מ-6 חודשים בעת ביצוע הסקר.

טבלאות 2 ו-3 מפרטות את גודל המדגם שנכלל במחקר לשנת 2014 ולשנת 2021, בהתאמה.

3.3 טיוב המשתנים ושיטת הניתוח

לצורכי הניתוח, משתנים שנוסחו מלכתחילה על דרך השלילה, כגון חוסר שביעות רצון או העדר שקט, נוסחו מחדש בניסוח חיובי, וסולמות המדידה שלהם שונו בהתאם, כמפורט בנספח א'. בסולמות המדידה עבור רוב המשתנים 1 מבטא שביעות רצון נמוכה ו-4 – שביעות רצון גבוהה. לצורכי הרגרסיה הלוגיסטית, הומרו סולמות המדידה של המשתנים האורדינליים מלא-דיכוטומיים לדיכוטומיים, כמפורט בנספח א'. הסולמות הלא-דיכוטומיים נותרו על כנם לצורך חישובי סטטיסטיקה תיאורית, כמפורט להלן. נתונים חסרים ביחס למשתנים המנבאים נגזרו מתוך השלמה לפי ההתפלגות, אלא אם כן הייתה סיבה לוגית להשלים באופן אחר, כמפורט בנספח א'. שורות במשתני הרקע או במשתנה התלוי שחסרו בהן נתונים הוסרו מהמדגם.

הנתונים נותחו באמצעות התוכנה הסטטיסטית JMP. בוצעה רגרסיה לוגיסטית נומינלית (Logistic Regression Nominal). עבור כל מקדם של משתנה חושבו גודל המקדם (estimate) ומקדם יחס הסיכויים¹ (טבלאות 2 ו-3).

« משתנים סביבתיים פיזיים בעלי נראות או נוכחות גבוהה, כגון ניקיון המרחב הציבורי או רמות הרעש, יתבררו כבעלי כושר ניבוי גבוה של שביעות רצון מאזור המגורים
Rosen Ivanov Iliev / Shutterstock |

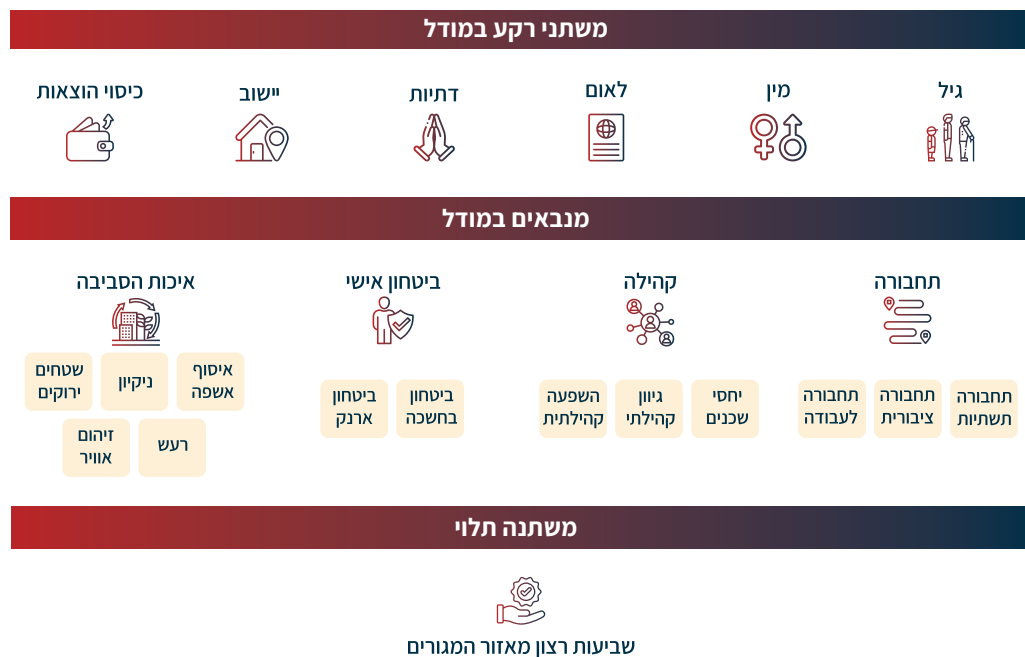
1 יחס הסיכויים (Odds Ratio) הוא מקדם המאפשר להסביר את עוצמת המתאם (הקורלציה) בין המשתנה הנבחן למשתנה התלוי בתוך ההקשר הרחב הנבחן במודל. מספרים הקטנים מ-1 משקפים מתאם שלילי, ואילו משתנים הגדולים מ-1 משקפים מתאם חיובי. ככל שהמספר גדול יותר הוא משקף מתאם גבוה יותר ולהפך.

טבלה 1: משתנים וסולמות

המשתנה	שם מקוצר	הסולם
משתני רקע		
מספר התושבים ביישוב שהמשיב מתגורר בו	יישוב	קטן (עד 2,000 תושבים) / בינוני, גדול
קבוצת מגדר	מגדר	זכר / נקבה
קבוצת גיל	גיל	צעיר (עד גיל 40) / בוגר (40 ויותר)
השתייכות ללאום	לאום	יהודים ואחרים / ערבים
מידת דתיות	דתיות	דתי (חרדי ודתי) / לא-דתי (חילוני ומסורתי)
יכולת כיסוי הוצאות חודשיות שוטפות	כיסוי הוצאות	1 - בקלות / 0 - בקושי
משתנים מנבאים		
שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה	תחבורה לעבודה	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
שביעות רצון מתחבורה ציבורית באזור המגורים	תחבורה ציבורית	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
שביעות רצון מתשתיות הכבישים, מדרכות, תאורה ושילוט	תחבורה תשתיות	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
יכולתם של תושבים להשפיע על איכות החיים באזור המגורים	השפעה קהילתית	1 - כן / 0 - לא
שכנים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב זה עם זה	גיוון קהילתי	1 - כן / 0 - לא
שביעות רצון מהיחסים עם השכנים	יחסי שכנים	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
סבירות שתושבי האזור ישיבו ארנק שאבד	ביטחון ארנק	1 - כן / 0 - לא
תחושת ביטחון בשעות החשכה באזור המגורים	ביטחון בחשכה	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
שביעות רצון מהשטחים הפתוחים הירוקים באזור המגורים	שטחים פתוחים	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
שביעות רצון מניקיון המרחב הציבורי באזור המגורים	ניקיון	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
שביעות רצון משירותי איסוף האשפה באזור המגורים	איסוף אשפה	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה
זיהום האוויר וריחות באזור המגורים	זיהום אוויר	1 - לא מפריע / 0 - מפריע
רעש באזור המגורים	רעש	1 - לא מפריע / 0 - מפריע
משתנה תלוי		
שביעות רצון מאזור המגורים	שביעות רצון	1 - מרוצה / 0 - לא מרוצה

כמה טוב שבאת הביתה?
שביעות רצון ממקום המגורים:
חשיבותם של היבטים סביבתיים

תרשים 3: מודל רב-משתני לבחינת הגורמים המנבאים שביעות רצון מאזור המגורים

ממצאים

4.1 ממצאים השוואתיים מתוך מודל מרובה משתנים – 2021 לעומת 2014

פרק זה יסקור את הממצאים העולים מניתוח הנתונים שהתקבלו בעקבות הפעלת שני המודלים – עבור 2014 ועבור 2021. שני המודלים הם מרובי משתנים זהים, ובאמצעותם ייבחן השוואתי הקשר בין המשתנים המנבאים ומשתני הרקע לבין המשתנה התלוי – שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם. ההשוואה היא בין שנת 2014 ל-2021 – שתי נקודות זמן בפער של 7 שנים ביניהן.

המודל שנבחן לשנת 2014 עומד במבחני ההתאמה: יכולת הניבוי הכללית שלו גבוהה (85%), עם סיווג שגוי (misclassification rate) בשיעור 15% ביחס לתחזית המודל; במבחן R^2 (מקדם ההסבר) הכללי, שיעור השונות המוסברת באמצעות כלל המשתנים המסבירים גם יחד הוא 30% (נספח ב') – תוצאות שאין מפתיעות לאור העובדה שבמודל נכללו מנבאים פוטנציאליים נבחרים בלבד מתוך כלל המשתנים הרבים האחרים שאף הם עשויים להיות בעלי פוטנציאל ניבוי (ראו סקירת הרקע למחקר בתחילת הדוח). מובהקות המודל היא מרבית. המודל מתבסס על מדגם של 7,106 מרואיינים ומרואיינות שפרטיהם מלאים או הושלמו כאמור לעיל.

הניתוח מלמד שכלל המשתנים במודל 2014 מובהקים, למעט דתיות וגיוון קהילתי (נספח ב'). מקרב משתני הרקע, המשתנים המשפיעים ביותר, לפי עוצמת השפעתם, הם: (1) **גודל יישוב** – לגודל היישוב השפעה מכרעת על הסיכוי של תושביו להיות מרוצים מאזור המגורים. הסיכוי של תושבי יישובים כפריים או קהילתיים, שאוכלוסייתם קטנה מ-2,000 נפש, להיות מרוצים ממקום מגוריהם גבוה כמעט פי 2 (1.89) בהשוואה לסיכוי בקרב המתגוררים ביישובים גדולים יותר; (2) **מצב סוציו-אקונומי** – המצב הסוציו-אקונומי, שנמדד במודל זה לפי דיווח עצמי על היכולת לשלם הוצאות שוטפות, משפיע אף הוא על שביעות הרצון מאזור המגורים, אם כי המשתנה גודל היישוב משפיע פי 1.45 יותר; (3) **גיל** – ההשפעה של המשתנה קבוצת גיל על שביעות הרצון נמוכה יותר. השפעה זו בולטת יותר

נרשמה עלייה ניכרת בערך הניבוי של המשתנים הסביבתיים, והקטגוריה ממשיכה להיות מדורגת כמשפיעה ביותר על שביעות הרצון מאזור המגורים

בקרב מבוגרים – פי 1.24 מאשר בקרב צעירים; (4) **השתייכות ללאום** – למשתנה רקע זה ניכרת השפעה קטנה על הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים: בקרב ערבים נמצא סיכוי נמוך יותר לשביעות רצון מאזור המגורים מאשר בקרב יהודים (0.78) (נספח ב').

המשתנים הסביבתיים: קטגוריה זו נמצאה כמשפיעה ביותר על הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים. מקרב כלל המשתנים המשפיעים במודל, ניקיון המרחב הציבורי, הנמנה בקטגוריית המשתנים הסביבתיים, הוא המשפיע ביותר על הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים. קרי, הסיכוי שתושב שמרונה מרמת הניקיון באזור מגוריו יהיה שבע רצון באופן כללי מאזור מגוריו עולה לכמעט פי 2.2. גם שביעות הרצון מהשטחים הפתוחים ביישוב היא משתנה בעל ערך ניבוי גבוה ביחס לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים – סיכוי של פי 1.68. התרומה של העדר רעש לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים נמוכה מעט יותר ועומדת על כמעט 1.6. השפעתם של שני המשתנים הסביבתיים האחרים שנבדקו – איסוף אשפה וזיהום אוויר – על הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים נמוכה מעט יותר ותורמת פי 1.32 ופי 1.43, בהתאמה (נספח ב').

משתני תחושת הביטחון האישי: קטגוריה זו של משתנים היא בעלת ערך ניבוי גבוה לשביעות רצון מאזור המגורים. ערך הניבוי של שני המשתנים הנמנים בקטגוריה זו – סבירות שתושבי האזור ישיבו ארנק שאבד ותחושת ביטחון בשעות החשכה באזור המגורים – דומה, ביחס סיכוי של 1.74 ו-1.82, בהתאמה. עם זאת, השפעתם הממוצעת (1.78) נמוכה מזו של המשתנים הסביבתיים ניקיון ושטחים פתוחים (1.94) (נספח ב').

משתני הקהילה: למשתנים בקטגוריה זו השפעה מעורבת. כך לדוגמה, משתנה הגיוון הקהילתי, שמשמעו הסיכוי שתושבים בעלי רקע שונה יסתדרו זה עם זה באותו אזור מגורים, נמצא לא מובהק, אך לעומת זאת המשתנה שביעות רצון מהשכנים התבלט בהשפעתו המנבאת שביעות הרצון מאזור המגורים – פי 1.83 – ההשפעה הבולטת ביותר בקטגוריה. משתנה התחושה שיש לקהילה יכולת

מכלל הגורמים שנבדקו, ניקיון המרחב הציבורי הוא המשפיע ביותר על הסיכוי לשיעור רצון מאזור המגורים – השפעה שאף התגברה בין 2014 ל-2021

להשפיע על שיפור איכות החיים ביישוב בלט פחות בהשפעתו (פי 1.43). השפעתם הממוצעת של שני משתנים מנבאים אלה היא 1.63 – פחות מהשפעתם הממוצעת של משתני הסביבה ומשתני הביטחון האישי.

משתני התחבורה: במצטבר, השפעתה של קטגוריית משתני התחבורה היא השולית ביותר, והפוטנציאל של כל אחד מהם לנבא שביעות רצון מאזור המגורים אינו גדול. מקרב המשתנים בקטגוריה זו, איכות תשתיות התחבורה ביישוב – כבישים, מדרכות, איכות תאורת הרחוב והתמרור – היא בעלת ההשפעה הבולטת ביותר (1.58), ולאחריה שביעות הרצון מהתחבורה הציבורית (1.32), ועוד פחות מכך משפיעה שביעות הרצון מהתחבורה (1.19). השפעתם הממוצעת של המשתנים המנבאים בקטגוריה זו (1.37) מדורגת אפוא אחרונה ברשימת ארבע קטגוריות המשתנים (נספח ב').

כפי שעולה מנספח ג', במודל הרגרסיה הלוגיסטית לשנת 2021 המתאם בין כל אחד מהמשתנים לבין שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם נמצא מובהק סטטיסטית – למעט המתאם במשתנים מגדר ותחבורה לעבודה שנמצא מובהק סטטיסטית רק במודל לשנת 2014. לגבי המתאם בין משתנה הדתיות לבין שביעות רצון מאזור המגורים, נרשמה עקביות לעומת מודל 2014 – בשתי נקודות הזמן לא נמצאה מובהקות סטטיסטית ביחס למשתנה זה. מקרב משתני הרקע, בשתי נקודות הזמן שנבדקו, המשתנים בעלי ערך הניבוי הגבוה ביותר הם גודל יישוב ומצב סוציו-אקונומי. בשנת 2021 הסיכוי של תושבים ביישובים בינוניים וגדולים להיות מרוצים מאזור מגוריהם הוא 0.67 – עלייה של 0.15 לעומת בשנת 2014. למתגוררים ביישובים כפריים או קהילתיים שאוכלוסייתם קטנה מ-2,000 תושבים סיכוי של כמעט פי 1.5 להיות מרוצים ממקום מגוריהם בהשוואה למתגוררים ביישובים גדולים יותר. מהשוואה בין נתוני 2021 לנתוני 2014 עולה כי השינוי בהשפעתם של המצב הסוציו-אקונומי (1.50), הגיל (1.25) והלאום (0.78) על מידת שביעות הרצון של התושבים ממקום מגוריהם הוא מזערי בלבד. כפי שנראה בהמשך, קבוצת המשתנים הסביבתיים הם בעלי כושר

מקרב משתני הרקע, בשתי נקודות הזמן שנבדקו, המשתנים בעלי ערך הניבוי הגבוה ביותר הם גודל יישוב ומצב סוציו-אקונומי

הניבוי הגבוה ביותר לשביעות רצון ממקום המגורים, וכוחם כמנבאים אף עלה בין השנים 2014 ו-2021.

קטגוריית תחושת הביטחון האישי פוחתת מעט בחשיבותה בשנת 2021 כמנבאת שביעות רצון ממקום המגורים, לעומת שנת 2014, אם כי היא עדיין מדורגת שנייה בסולם הקטגוריות המנבאות שביעות הרצון. שני המשתנים הבולטים בקטגוריה זו הם "ביטחון ביחס להשבת ארנק שאבד" שתורם 1.68 לסיכוי לשביעות רצון, ו"תחושת ביטחון ללכת בחוץ לבד בחשכה" שתורם 1.59 – ירידה בהשפעה הממוצעת מ-1.78 בשנת 2014 ל-1.63 ב-2021. השפעה זו של שני המשתנים בעלי ערך הניבוי הגבוה ביותר בקטגוריה לשנת 2021 נמוכה בהשוואה לשני המשתנים המובילים בקטגוריית **משתני הסביבה** – "ניקיון המרחב הציבורי" ו"שטחים פתוחים", שתורמתם הממוצעת לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים (2.26) עלתה בהשוואה ל-2014. קטגוריית הסביבה מתמקמת ב-2021 בראש רשימת הקטגוריות המשפיעות על הסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים, כפי שנבדקו במחקר זה.

תחושת הביטחון האישי ממשיכה להיות קטגוריה בעלת ערך ניבוי גבוה גם בשנת 2021, אם כי בהשוואה לשנת 2014 היא משפיעה פחות על הסיכוי להיות שבע רצון מאזור המגורים

ניתוח השוואתי של התוצאות בקטגוריית **המשתנים הקהילתיים** לשנת 2021 לעומת 2014 מעלה פער ניכר, בעיקר במובהקות המשתנה "גיוון קהילתי" – משתנה המבקש למדוד עד כמה שכנים בעלי רקע שונה מסתדרים זה עם זה. בשנת 2021 משתנה זה נמצא מובהק בהשפעתו החיובית על שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם (1.35). המשתנה "יחסי שכנים" ממשיך להיות גם בשנת 2021 הגורם השני בהשפעתו בכלל הקטגוריות, אחרי ניקיון המרחב

משתני התחבורה הם בעלי ההשפעה הנמוכה ביותר על שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם – כוחם המסביר אינו רב ואף פחת בהשוואה בין השנים

הציבורי, והוא אף מתחזק – מ־1.83 ב־2014 ל־2.13 ב־2021. המשתנה "השפעה קהילתית" נועד לבדוק את המתאם בין התחושה הסובייקטיבית שלפיה יש בכוחה של הקהילה להשפיע על איכות החיים ביישוב. גם משתנה זה נמצא כמנבא שביעות רצון מאזור המגורים, אם כי משקלו נמוך יחסית (1.58). ערך הניבוי של שלושה משתנים קהילתיים אלו (גיוון קהילתי, יחסי שכנים והשפעה קהילתית) הוא 1.69 בממוצע – גבוה מהרף של 2014 (1.48 בממוצע), ואף מערך הניבוי של קטגוריית משתני הביטחון לשנת 2021, אך נמוך בעקביות מהממוצע בקטגוריית משתני הסביבה. בשנת 2021 התחזקה אפוא השפעתם של המשתנים הקהילתיים ביחס למשתני הביטחון, אך המשתנים הסביבתיים נותרו בעלי ההשפעה המכרעת שאף התחזקה.

גם בשנת 2021 ההשפעה של **קטגוריית משתני התחבורה** על שביעות הרצון מאזור המגורים היא נמוכה ביותר, ואף פחתה לעומת 2014. ממצאי המודל מ־2014 מראים השפעה מועטה בלבד של המשתנה "שביעות רצון מהתחבורה" (1.2), ואילו המודל שהופעל בשנת 2021 מצביע על השפעה בלתי מובהקת של משתנה זה. שני המשתנים האחרים בקטגוריה הם מנבאים מובהקים: "שביעות רצון מתשתיות התחבורה ביישוב" ו"שביעות רצון מהתחבורה הציבורית", אם כי השפעתם אף היא מועטה (1.35 ו־1.22, בהתאמה). השפעתם הממוצעת של שני מנבאים אלו פחתה מ־1.46 בשנת 2014 ל־1.29 ב־2021.

במודל מ־2021 נמצא כאמור כי קטגוריית המנבאים הסביבתיים מדורגת ראשונה בהשפעתה על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים, וכוח הניבוי שלה אף מתעצם בהשוואה לשנת 2014. המשתנה המשפיע ביותר בקטגוריה זו הוא "ניקיון המרחב הציבורי", והשפעתו התעצמה לכדי כמעט 2.7, בהשוואה ל־2.2 בשנת 2014. גם משקלו של המשתנה "שביעות רצון משטחים פתוחים ביישוב" גבוה כמנבא שביעות רצון מאזור המגורים, ומשקלו עלה – מ־1.69 בשנת 2014 ל־1.84 כעבור 7 שנים, ב־2021. תרומת המשתנה "העדר רעש" נמוכה מעט יותר ונותרה יציבה למדי – 1.6 ו־1.7 בשנים 2014 ו־2021 בהתאמה. גם

אי-שביעות רצון משטחים פתוחים בלטה במיוחד בחברה הערבית – 85% ב־2014 ו־74% ב־2021 – וניבאה רמה גבוהה של אי-שביעות רצון כללית מאזור מגוריהם

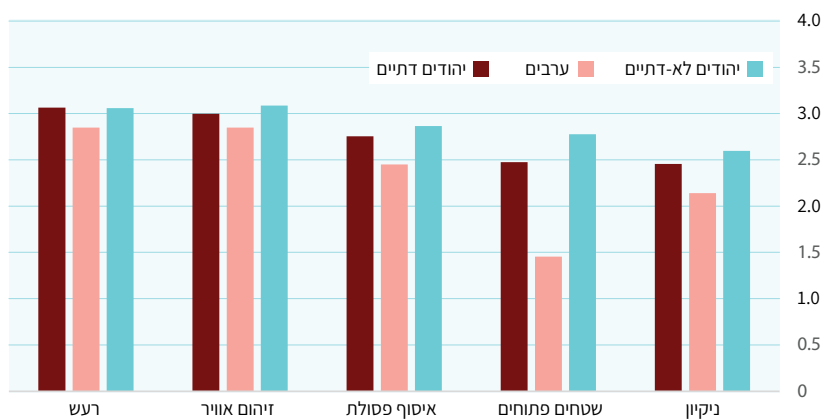
לשני המשתנים הנותרים בקטגוריית הסביבה – "איסוף אשפה" ו"זיהום אוויר" – תרומה מועטה בלבד לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים – פי 1.34 ו־1.49, בהתאמה. השונות הגדולה ביותר בין שתי נקודות הזמן נמדדה במשתנה שהוא גם המשפיע ביותר – ניקיון המרחב הציבורי – מיחס סיכויים של 2.2 ל־2.7. במודל 2021, תרומתם הממוצעת של משתני קטגוריית הסביבה לסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים היא ביחס סיכויים של 1.81, לעומת 1.65 בשנת 2014 – עלייה של 0.16.

לסיכום, השפעתם של משתני הסביבה ומשתני הקהילה על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים עלתה בשנת 2021, ואילו השפעתם של משתני הביטחון האישי והתחבורה – פחתה. הפער בין השפעתם הגבוהה של משתני הסביבה לבין השפעתן הפחותה יחסית של קבוצות משתנים אחרות גדל אף הוא. לפיכך, מן הראוי להעמיק את הדיון בהסברים להשפעה בולטת וגוברת זו של משתני הסביבה, לבחון אותה ולנתח בפילוח לפי קבוצות אוכלוסייה ובזיקה למשתנים נוספים.

4.2 מצאי שביעות רצון התושבים מהגורמים הסביבתיים, פילוח לפי קבוצת אוכלוסייה

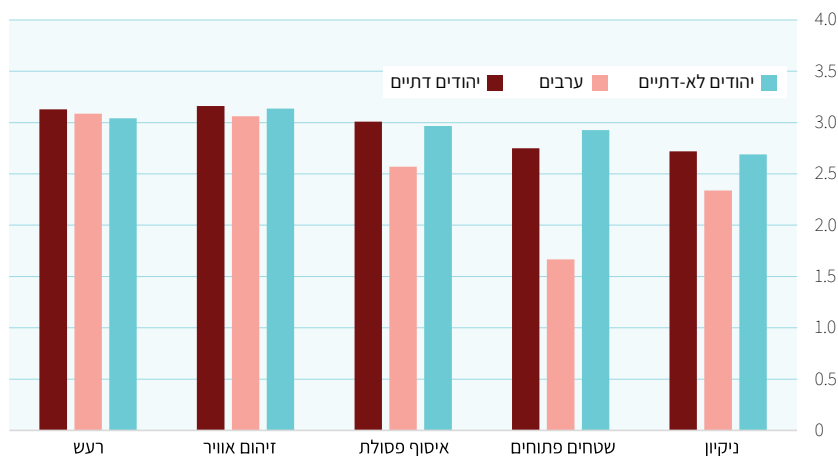
להלן ננתח את ההבדלים בשביעות הרצון מהמשתנים הסביבתיים שנבחנו ואת השפעותיהם על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים, כפי שבא לידי ביטוי בכל אחת משלוש קבוצות האוכלוסייה העיקריות בישראל: יהודים לא-דתיים – "חילוני" או "מסורתי", על סמך הגדרה עצמית; יהודים דתיים – "חרדי" או "דתי", על סמך הגדרה עצמית; ערבים – "בן הלאום הערבי", "מוסלמי", "נוצרי" או "דרוזי", על סמך הגדרה עצמית.

תרשים 4: מדד שביעות הרצון* ממשתני הסביבה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2014
(N=7,106**)

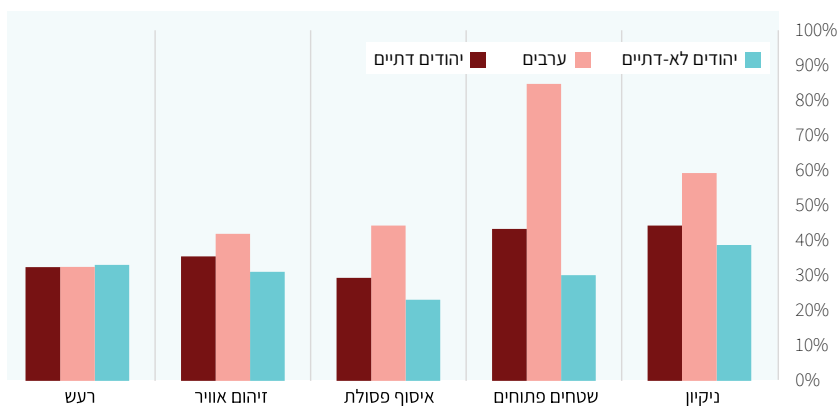
* 1-4 בסולם ליקרט (ציר y): 1 - בכלל לא מרוצה; 2 - לא כל כך מרוצה; 3 - מרוצה; 4 - מרוצה מאוד
** יהודים לא-דתיים - n=3,981; יהודים דתיים - n=1,847; ערבים - n=1,278

תרשים 5: מדד שביעות הרצון* ממשתני הסביבה, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2021
(N=7,401**)

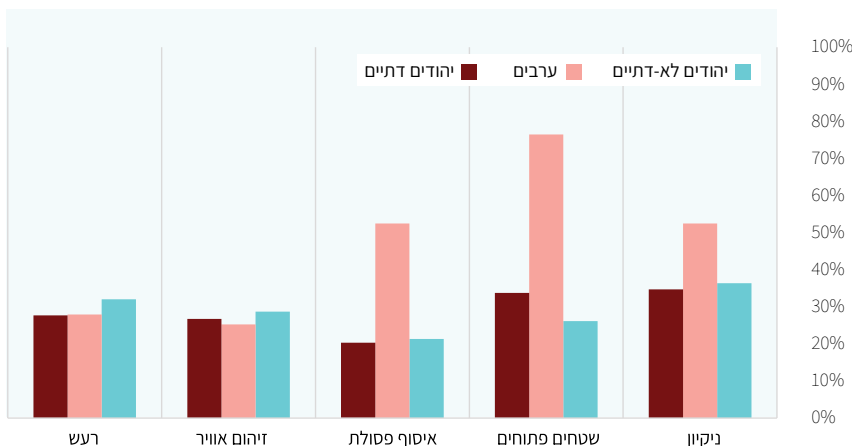
* 1-4 בסולם ליקרט (ציר y): 1 - בכלל לא מרוצה; 2 - לא כל כך מרוצה; 3 - מרוצה; 4 - מרוצה מאוד
** יהודים לא-דתיים - n=4,735; יהודים דתיים - n=1,248; ערבים - n=1,418

תרשים 6: מדד אי-שביעות הרצון מהגורמים הסביבתיים באזור המגורים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2014 (N=7,109*), באחוזים

* יהודים לא-דתיים - n=3,984; יהודים דתיים - n=1,847; ערבים - n=1,278

תרשים 7: מדד אי-שביעות הרצון מהגורמים הסביבתיים באזור המגורים, לפי קבוצת אוכלוסייה, 2021 (N=7,401*), באחוזים

* יהודים לא-דתיים - n=4,735; יהודים דתיים - n=1,248; ערבים - n=1,418

תרשים 4 ותרשים 5 משקפים את שביעות הרצון הממוצעת מחמשת משתני הסביבה הנבחנו במחקר בקרב כל אחת מהקבוצות החברתיות העיקריות בישראל בשנת 2014 ובשנת 2021: (1) ניקיון המרחב הציבורי; (2) פינוי האשפה; (3) השטחים הציבוריים הפתוחים; (4) זיהום אוויר וזיהומים סביבתיים נוספים; (5) מטרדי רעש.²

באופן עקבי, וביחס לכל אחד מהמשתנים, שביעות הרצון בקרב הציבור הדתי-יהודי נמוכה במעט מזו של הציבור החילוני-יהודי. בד בבד, נקל לראות כי שביעות הרצון של ערבים בישראל מכל משתני הסביבה נמוכה באורח ניכר מזו של יהודים דתיים ולא-דתיים כאחד, הן בשנת 2014 (תרשים 4) והן בשנת 2021 (תרשים 5). עם זאת, נמצא איתות חיובי בהצטמצמות מסוימת של הפערים בשביעות הרצון בשנת 2021, למעט בתחום פינוי האשפה, שלגביו הפער בין ערבים לשתי הקבוצות האחרות אף גדל מעט (תרשים 5).

בקרב ערבים, שביעות הרצון הממוצעת משטחים פתוחים היא הנמוכה ביותר ומשקפת אי-שביעות רצון ניכרת – (תרשימים 4–7). שיעור התושבים הערבים שאינם שבעי רצון (1 ו-2 בסולם ליקרט: "בכלל לא מרוצה" ו"לא כל כך מרוצה", בהתאמה) מהשטחים הציבוריים הפתוחים באזור מגוריהם הוא אמנם גבוה באורח ניכר משיעור זה בקרב יהודים – 85% לעומת כ-36% בקרב יהודים, חילונים ודתיים, בשנת 2014 – אך שיעורם פוחת לכדי 74% בשנת 2021.

שיעור אי-שביעות הרצון מאיכות השטחים הפתוחים והיקפם הוא חריג בהשוואה לשאר המשתנים המנבאים. לגבי שביעות הרצון במניקיון המרחב הציבורי, הממצא נמוך ועקבי לשנת 2014 ולשנת 2021 בקרב שלושת המגזרים כאחד. בקרב יהודים, חילונים ודתיים, אי-שביעות הרצון ממשתנה זה היא הגבוהה ביותר בקטגוריית משתני הסביבה, אבל גם במשתנה זה ניכרת ירידה באי-שביעות הרצון – מ-40% בשנת 2014 (תרשים 6) ל-35% בשנת 2021 (תרשים 7). הדבר בא לידי ביטוי בירידה קלה באי-שביעות הרצון הממוצעת מניקיון המרחב הציבורי בשנת 2021 לעומת 2014. לממצאים אלה יש להתייחס לאור ממצאי מודל הרגרסיה המוכיחים כי שני משתנים אלו, ניקיון המרחב הציבורי ושטחים ציבוריים פתוחים, הם בעלי ההשפעה המכרעת ביותר על הסיכוי להיות מרוצה מאזור המגורים.

2. ההבדלים בין הממוצעים במשתני הסביבה של כל קבוצה לשנת 2014 נמצאו מובהקים במבחני T סטטיסטיים ביחס לממוצעי הקבוצה לשנת 2021, למעט במשתנה הרעש.

« מזרח ראשון לציון, אזור התעשייה חולון ובקו האופק תל אביב-יפו. כ־70% מהמשיבים ענו שכלל זיהום אוויר וזיהום רעש אינם גורמים שמפריעים להם – שיעור גבוה בהתחשב בנזק לבריאות הציבור הנובע ממפגעים אלה | צילום: דיויד ורדי, מתוך אתר פיקיוויקי

לחלופין, העדר שביעות רצון ממשתנים אלה מנבא במידה רבה העדר שביעות רצון מאזור המגורים.

בשתי השנים שנבחנו, שביעות הרצון ממצב המטרדים הסביבתיים (המשתנים רעש וזיהום אוויר) גבוהה בהשוואה לשביעות הרצון משאר המשתנים. בתחום זה הפער בין האוכלוסייה הערבית לאוכלוסייה היהודית (דתית ולא-דתית) הוא הקטן ביותר, והממוצע נע סביב 3 – כלומר, עבור כלל האוכלוסיות נרשמה שביעות רצון גבוהה יחסית ממצב מטרדי הרעש וזיהום האוויר (תרשימים 4 ו-5). עם זאת, מתרשים 4 עולה כי כ־30% מכלל התושבים, מכל המגזרים, מדווחים כי זיהום אוויר וזיהום רעש מפריעים להם ("מפריע" או "מפריע מאוד"). שיעור זה אינו גבוה, לא כל שכן ביחס למפגעים בעלי פוטנציאל השפעה ניכר על בריאות הציבור.

טבלה 2: מבחני מובהקות והתאמת המודל לשנת 2014

משתנה	יחסי הסיכויים	סטיית תקן	חי בריבוע	מובהקות
יישוב	0.528620127	0.2041597	9.75	0.0018**
מגדר	1.158362476	0.0744691	3.9	0.0484*
גיל	1.24052676	0.0743514	8.4	0.0037**
לאום	0.788147403	0.0951806	6.26	0.0124*
דתיות	0.980285331	0.0771517	0.07	0.7963
כיסוי הוצאות	1.456383918	0.0742099	25.67	<.0001***
תחבורה לעבודה	1.193945693	0.0899262	3.89	0.0487*
תחבורה ציבורית	1.328946417	0.0763816	13.86	0.0002***
תחבורה תשתיות	1.589507878	0.0796442	33.86	<.0001***
השפעה קהילתית	1.435476689	0.076902	22.1	<.0001***
גיוון קהילתי	1.190757538	0.0955732	3.34	0.0677
יחסי שכנים	1.832136476	0.094555	41	<.0001***
ביטחון ארנק	1.744775122	0.0762062	53.35	<.0001***
ביטחון בחשכה	1.828658453	0.07794	59.97	<.0001***
שטחים פתוחים	1.686613448	0.0852184	37.62	<.0001***
ניקיון	2.198121215	0.0862323	83.42	<.0001***
איסוף אשפה	1.321414424	0.0799827	12.14	0.0005***
זיהום אוויר	1.432875305	0.0762223	22.27	<.0001***
רעש	1.594829087	0.075975	37.74	<.0001***
גודל המדגם (=N)	7,106			

טבלה 3: מבחני מובהקות והתאמת המודל לשנת 2021

משתנה	יחסי הסיכויים	סטיית תקן	חי בריבוע	מובהקות
ישוב	0.672112074	0.1938705	4.2	0.0404*
מגדר	1.068340749	0.0755299	0.77	0.3814
גיל	1.255123536	0.0753249	9.1	0.0026**
לאום	0.779354263	0.0974041	6.55	0.0105*
דתיות	0.855192678	0.0870256	3.23	0.0723
כיסוי הוצאות	1.503239662	0.0748077	29.69	<.0001***
תחבורה לעבודה	0.963114953	0.0842374	0.2	0.6555
תחבורה ציבורית	1.225851161	0.0769065	7.01	0.0081**
תחבורה תשתיות	1.352417872	0.0809416	13.91	0.0002***
השפעה קהילתית	1.577202249	0.0781951	33.96	<.0001***
גיוון קהילתי	1.357926721	0.0947124	10.44	0.0012**
יחסי שכנים	2.13196983	0.0962261	61.9	<.0001***
ביטחון ארנק	1.68599743	0.0791879	43.51	<.0001***
ביטחון בחשכה	1.5987675	0.0827526	32.15	<.0001***
שטחים פתוחים	1.839482773	0.0839179	52.75	<.0001***
ניקיון	2.696774646	0.0873075	129.11	<.0001***
איסוף אשפה	1.344811587	0.0835205	12.58	0.0004***
זיהום אוויר	1.490714651	0.0786113	25.79	<.0001***
רעש	1.695439558	0.0769079	47.12	<.0001***
גודל המדגם (=N)	7,041			

ניתוח הממצאים ומסקנות

ממצאי המחקר מצביעים על מתאם בין מידת שביעות הרצון מאזור המגורים לבין ארבע קבוצות של משתנים מנבאים ומסבירים שנבחנו, לפי תחומים: (1) ביטחון אישי; (2) קהילה; (3) תחבורה; (4) סביבה. הסיווג לארבע קבוצות של משתנים מסבירים אלה נסמך על ההנחה שאוששה במחקר, ולפיה לרוב אין בכוחו של משתנה יחיד להסביר או לנבא את ממדי שביעות הרצון במלוא היקפם, שכן התנודות בשביעות הרצון של התושב מאזור מגוריו מושפעות ממכלול של משתנים בעלי השפעה מצרפית, ולמעשה מדובר בתופעה רבת-פנים של יחסי גומלין ואיזון עדין בין שלל מרכיבים. זאת ועוד, מסקירת הספרות עולה כי במשוואת שביעות הרצון כלולים ממדים וגורמים פוטנציאליים נוספים, שמלכתחילה לא נכללו במודל זה מאחר שבמחקר הנוכחי ההתמקדות הייתה בגורמים שהם במעגל ההשפעה הישיר של הרשות המקומית, מתוך מטרה לבחון את חשיבותם היחסית. כל זאת, על סמך מיפוי הגורמים שנמצאו בעלי השפעה מרכזית בהקשרים אלה במחקרים מהעולם (ראו פרק 2, סקירת ספרות). אמנם במחקרים נמצא כושר ניבוי גבוה גם למשתנים מסבירים אישיים, ובראשם איכות הדיור, וכן למשתנים משפחתיים, כגון איכות הקשרים והתמיכה המשפחתית, אך אלה נופו מהמודל מלכתחילה בהיותם מצויים מחוץ למעגל ההשפעה הישיר של הרשות המקומית. התבססות המחקר ברובו על מסד נתוני הסקר החברתי של הלמ"ס אפשרה מדגם מייצג נרחב בהיקפו ומפורט ומהימן במהותו, אך עם זאת הגדירה את גבולות המחקר לכדי שאלות שבסיס הנתונים שלהן מקורו בסקר זה של הלמ"ס.

גודל היישוב: נמצא מתאם שלילי בין משתנה רקע זה לבין שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם, כלומר הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים בקרב תושבי יישובים קטנים – המונים פחות מ־2,000 נפש – נמצא גבוה מאשר בקרב תושבי יישובים בינוניים וגדולים. נראה כי הסיבה נעוצה בשלל גורמים שמתקיימים ביישובים קטנים בלבד והתבררו כבעלי מתאם חיובי עם שביעות הרצון גם במחקרים קודמים (ראו לדוגמה: Sørensen, 2021) – תנאי מחיה משופרים, ובכלל זה בתים צמודי קרקע ועל פי רוב מרווחים יותר, יחסי שכנות קרובים יותר, לצד מעורבות גבוהה יותר של התושבים בחיי הקהילה ונגישות גבוהה יחסית של המנהל המקומי,

« ראש פינה. חרף השאיפה של משפחות רבות בישראל להתגורר בבית צמוד קרקע ביישוב קטן – רק במיעוט המקרים שאיפה זו מתממשת | Nina Mikryukova / Shutterstock.com »

ומעבר לזה – נתח גדול יותר של שטחים פתוחים. אלא שברוב המקרים חרף השאיפה הרווחת בקרב רבות מהמשפחות בישראל להתגורר בבית צמוד קרקע ביישוב קטן, רובן מתגוררות ביישובים גדולים ובינוניים, והרשות המקומית אינה יכולה לבדה לפעול לשינוי בגודל היישוב – בייחוד בישראל בשל מגבלות סביבתיות לצד צורך גובר בפיתוח תשתיות עקב צפיפות האוכלוסין שהיא מהגבוהות בעולם. עם זאת, מדובר בממצא שעשוי להצביע על אפשרות שהמנהל המקומי בערים גדולות אינו נגיש דין, ואינו מחובר דיו לתושבים, ולפיכך פיתוח מנהלים קהילתיים מקומיים או שכונתיים עשוי לסייע מאוד בקירוב התושבים לגורמי השלטון המקומי, לחזק את תחושת הקהילתיות ולשפר את הדיאלוג עם התושבים (Abbott, 2013).

המצב הכלכלי: רווחתו הכלכלית של הפרט בישראל, כפי שמתבטאת במידת יכולתו לעמוד בתשלום הוצאותיו החיוניות, נמצאה במתאם חיובי גבוה לשביעות הרצון מאזור המגורים (Doron & Yuval, 2014). משקלו של ממצא זה חשוב במיוחד ביחס ליישובים המתאפיינים בשיעור גבוה של תושבים חסרי ביטחון כלכלי. לגבי יישובים אלה נמצא כי הם שרויים בנחיתות מובנית ביחס לפוטנציאל שביעות הרצון של תושביהם.

רשויות מקומיות בעלות שיעור נכבד של אוכלוסייה שהביטחון הכלכלי שלה נמוך מצויות בנחיתות מובנית בכל הקשור לפוטנציאל שביעות הרצון של תושביהן

בשל ההתבססות הרבה של תקציבי המועצות המקומיות על תשלומי ארנונה של תושביהן, הרי שמשנתה רקע זה ביחס לאיתנותם הכלכלית של משקי הבית ברשות המקומית משפיע ישירות ובאורח ניכר על איתנותה של הרשות,³ שכן למיצוי הכנסות הרשות המקומית ולגביית המסים מהתושבים החייבים יש חשיבות גבוהה בכוסר אספקת השירותים המקומיים (משרד הפנים, 2017); לנתונים על רמת ההוצאה לשירותים מקומיים, ובייחוד על התקציבים המושקעים בשירותים מקומיים, כגון ניקיון וגינון, לפי אשכול סוציו-אקונומי, ראו: מבקר המדינה, 2021, עמ' 213). מעבר לזה, ההשערה היא שעלולה להתרחש תגובת שרשרת מעגלית שתחילתה בחוסר שביעות רצון התושבים מאזור המגורים, מצב שגורר צמצום במשאבי הרשות המקומית עקב קשיים בגביית הארנונה, ובעקבות זאת השירותים שמספקת הרשות מידרדרים – מה שמעצים את חוסר שביעות הרצון בקרב התושבים. דוח של משרד הפנים על כלכלת השלטון המקומי מתבסס על השערה זו. בדוח מוצע כי פריצת מעגל ההיזון החוזר השלילי כמתואר מצריכה התערבות מערכתית בכמה מישורים, ובכלל זה מדיניות לאומית לתמיכה פעילה ועמוקה יותר בשירותים המקומיים ובהיבטים שהשפעתם על שביעות רצון התושבים בולטת, לצד התערבות מדינתית לקביעת סל שירותים נורמטיבי שהרשות המקומית מחויבת לספק לתושביה (להבי ורומנו, 2016, עמ' 30).

ממצאי הדוח מראים כי רשות שתשפר את רמת הניקיון בתחומיה במידה ניכרת – בין באמצעות הפניית משאבים עצמית ובין באמצעות קבלת תמיכה מדינתית – תגדיל את שביעות רצון תושביה. שיפור זה בשביעות רצון התושבים עשוי לצבור תאוצה גם בתחומים אחרים, וישפר את שיעורי גביית הארנונה. הכנסות גבוהות יותר מארנונה יאפשרו לרשות המקומית לחזק שירותים נוספים, וכך לבלום את דינמיקת "הנבואה שמגשימה את עצמה".

3 לפי נתוני שנת 2018, כ־50% מממוצע מתקציבן של כלל הרשויות המקומיות מקורם בהכנסות מארנונה. לנתונים סביב שיעורי הארנונה בתקציבי הרשויות המקומיות לשנים 2008, 2012, 2015 ו־2018, בפילוח לפי אשכולות, ראו: מבקר המדינה, 2021, עמ' 192, 196.

פריצת מעגל ההיזון החוזר השלילי ברשויות המקומיות מצריכה מדיניות מרכזית לתמיכה בשירותים בעלי משקל במדד שביעות הרצון, לצד קביעת סל שירותים שהרשות מחויבת לספק לתושביה

איכות הסביבה: ממצא בולט במחקר זה מצביע על מגוון היבטים של איכות הסביבה כבעלי השפעה מרכזית על הסיכוי לשביעות רצון מאזור המגורים. כל משתני איכות הסביבה במחקר נמצאו במתאם חיובי עם רמת שביעות הרצון מאזור המגורים – ממצא התואם את הספרות. רבים מהמחקרים שבדקו משתנים של שביעות רצון ואיכות חיים בעיר מצאו כי איכות הסביבה היא מנבא עוצמתי בהקשר זה (Castelli et al., 2023; Doron & Yuval, 2014; Insch, 2010; López-Ruiz, 2013; et al., 2021; Zenker, Peterson & Aholt, 2013). שניים מהמשתנים הנמנים בקטגוריית איכות הסביבה במחקר הנוכחי – ניקיון המרחב הציבורי ושטחים ציבוריים פתוחים – התבררו כמנבאי שביעות רצון בסבירות גבוהה מאשר איסוף אשפה, איכות האוויר ורעש. לעומת זאת, מחקרים מהעולם מעלים כי המשתנים נראות פיזית ושטחים ציבוריים הם החשובים ביותר בקטגוריה כמנבאי שביעות רצון מאזור המגורים (Zhang, Hiu-Kwan & Hon-Wan Chan, 2021; Douglas, et al., 2019).

הספרות מעלה כי העדפת אזור מגורים בקרבת שטחים פתוחים וירוקים היא האוניברסלית ביותר, ומשותפת למגוון אוכלוסיות במבחר מדינות. על פי Douglas ואח' (2019), השפעת ההקשר הפיזי של הנוף העירוני על שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם גוברת על השפעת התפיסות ביחס לתשתיות שמספקת הרשות, כגון פינוי אשפה, שבילי אופניים או מדרכות. מוצע להסביר את חשיבות ההקשר הפיזי של הנוף העירוני בזיקה טבעית לנוף ירוק ופתוח. בפילוח ממצאי המחקר הנוכחי לפי קבוצת אוכלוסייה, עולה כי שביעות רצון התושבים משטחים ציבוריים פתוחים במקום מגוריהם נמוכה במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית. הממצאים משקפים מיעוט שטחים ציבוריים פתוחים ביישובים הערביים בהשוואה לממוצע הלאומי. לפי סקר בריאות וסביבה של אגודת הגליל משנת 2015 (Muhammad et al., 2016), רק כ-42.7% מהיישובים במגזר הערבי הוקצו שטחים לפארקים ציבוריים. לפיכך, מומלץ שגופים מדינתיים, ובייחוד רשויות התכנון הלאומיות והמקומיות, יידרשו להיבט זה, ובמסגרת קידום תוכניות מתאר יקצו שטחים ציבוריים פתוחים נרחבים

מכלל מנבאי שביעות הרצון שנבדקו, ניקיון המרחב הציבורי הוא בעל ההשפעה המובהקת והעוצמתית ביותר על שביעות הרצון ונמצא במגמת עלייה עם השנים

יותר גם ביישובים ערביים. כמו כן מומלץ שהרשויות המקומיות בחברה הערבית יקדמו את תחזוקתם של שטחים ציבוריים וירוקים אלו ויאפשרו לתושביהן ליהנות משטחים פתוחים איכותיים – שירות שתושבי היישובים הערביים חשים בחסרונם, ומתברר כי משקלו רב בעיצוב שביעות רצונם מאזור המגורים.

ניקיון המרחב הציבורי: בקרב כלל קבוצות האוכלוסייה, נמצאה שביעות רצון נמוכה יחסית מניקיון המרחב הציבורי, אם כי בפילוח מגזרי גם בהיבט זה מסתמנת שביעות רצון נמוכה יותר בקרב האוכלוסייה הערבית לעומת היהודית – ייתכן בשל פערים ידועים בתדירות איסוף האשפה בין יישובים ערביים ליהודיים, וכן לנוכח מטרדי זיהום אוויר הנובעים מאתרי פסולת ושרפת אשפה שאינם מוסדרים בקרבת אזורי מגורים ביישובים ערביים, בייחוד בדרום הארץ (אלשיך ואח', 2015).

ניקיון המרחב הציבורי הוא אפוא בעל ההשפעה המובהקת והעוצמתית ביותר על שביעות הרצון – השפעה שמצויה במגמת עלייה עם השנים. ממצא זה מתיישב עם הסברה שלפיה אמנם פסולת המושלכת במרחב הציבורי היא לרוב פסולת ביתית יבשה, ולכן אינה מאופיינת בהשפעות ישירות על בריאות הציבור בטווח המיידי, אך אשפה ברשות הרבים בולטת לעיני כלל התושבים, גם אם אינם מהעוקבים ההדוקים אחר מצב זיהום האוויר, הרעש ופרמטרים נוספים של איכות הסביבה.

מחקרים רבים לאורך השנים, לרבות מחקרים ניסיוניים, הצביעו על מתאם בין הזנחה ולכלוך במרחב הציבורי לבין התנהגות מלכלכת שתורמת להחמרת התופעה. מבחר ממצאים מראים כי במקום נקי התושבים ייטו יותר לשמור על הניקיון, ואילו במקום שהוא כבר מלוכלך, התושבים לא יירתעו מלהמשיך לכלוך (Krauss, Freedman & Whitcup, 1978; Reiter & Samuel, 1980; Amin, 2008; Tehan et al., 2017). חוסר שביעות הרצון ממצב הניקיון, יש בו אפוא פוטנציאל להנציח את עצמו ואף להתעצם במעגל של היזון חוזר שלילי. כדי לקטוע דינמיקה ספירלית שלילית זו נדרש לגבש מדיניות להתערבות פעילה, הן מצד הרשות

« העדפת אזור מגורים בקרבת שטחים פתוחים וירוקים היא האוניברסלית ביותר מכל שאר ההעדפות שנחקרו עד כה, על פי הספרות. גם במחקר הנוכחי, שטחים ציבוריים פתוחים וניקיון המרחב הציבורי ניבאו בסבירות גבוהה שביעות רצון ממקום המגורים. חיפה, גן הבהאים | Genova2500 / Shutterstock.com »

המקומית והן מצדם של גורמים מדינתיים – מדיניות שבמסגרתה יופנו מכלול משאבים ואמצעים לניקיון מתמיד של המרחב הציבורי. שינוי זה במרחב הציבורי עשוי להביא עמו במשך הזמן הפחתה במשאבים המופנים לניקיון, שכן התושבים יהיו שבעי הרצון יותר, יצטרפו למאמצי השמירה ויימנעו מללכלך (Chaudhary et al., 2021). היבטים אלה לא נבחנו במחקר זה, אם כי כאמור הם ידועים מהספרות. זאת ועוד וחשוב מכך, השקעה של הרשות המקומית בניהול הסביבה, בייחוד במקומות המתאפיינים בנראות ציבורית, לא רק שתשפר את התנהגותם הסביבתית של התושבים, אלא גם תקדם את הסדר במרחב הציבורי בכללותו (Mostovoy et al., 2021), שכן הקשר בין הזנחה בכלל, כגון לכלוך הסביבה, לבין עבריינות במרחב הציבורי, שבעקבותיה נפגעת תחושת הביטחון של הפרט – כל אלה ידועים אף הם מן המחקר: בשנות ה-80 של המאה ה-20 התבססה תיאוריית "החלונות השבורים" – תיאוריה נודעת מתחומי הקרימינולוגיה שבבסיסה הטענה כי מרחבים מוזנחים ומלוכלכים מעודדים הפרת חוק ופורענות חברתית ויוצרים אפקט מעגלי שלילי (Wilson & Kelling, 1982; Kelling & Coles, 1998). טענה

אי-שביעות הרצון ממצב הניקיון נוטה להנציח את עצמה **ואף להחמיר, שכן במרחב ציבורי מלוכלך ממילא פוחתת** **הרתיעה מלהמשיך וללכלך**

זו אוששה במחקר משנת 2008 שפורסם בכתב העת החשוב Science. המחקר התבסס על שישה ניסויי שדה שאימתו סופית את התיאוריה: "כשאנשים מבחינים שאחרים הפרו נורמה חברתית או חוק לגיטימי (כגון לכלוך המרחב הציבורי), הם יטו יותר להפר נורמות וכללים, באופן הגורם לחוסר סדר ציבורי להתפשט" (Keizer, Linderberg & Steg, 2008).

רמת זיהום האוויר ומטרדי רעש: נמצא כי השפעתם של שני משתנים אלה על שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם – קטנה יחסית. ייתכן שממצא זה מקורו בעובדה שרמת זיהום האוויר ומטרדי הרעש בישראל אינם כה חמורים כבעבר. ניתוח השוואתי בין ממצאי 2014 לממצאי 2021 לא העלה שינוי בשביעות רצון התושבים ממשתנים אלה, וכן מהמשתנה פינוי אשפה, למרות עלייה במשקלם של המשתנים ניקיון המרחב הציבורי ושטחים פתוחים במדד שביעות הרצון ב־2021 לעומת 2014, ובהשפעתו הכוללת של ההקשר הסביבתי והפיזי על שביעות רצון התושבים.

לפיכך, ההשערה היא כי משתנים סביבתיים המתאפיינים בנראות נמוכה יחסית, כדוגמת איכות האוויר ומטרדי רעש, משקלם קטן יותר במדד שביעות רצון התושבים, בהתאמה לידע ולמודעות המועטים בקרב התושבים בתחומים אלה, אלא אם כן באזור מגוריהם רמת זיהום האוויר או הרעש הם חריגים. מפעם לפעם עולים תחומים אלה לדיון ציבורי – אם לנוכח פרסום ממצאים עגומים בדבר הקשר בין מצב זיהום האוויר לבין תחלואה בכלל וסרטן בפרט, ואם בהקשרים של זיהום אוויר חריף המלווה בריחות רעים (Novack, 2022). מעבר לזה, איכות האוויר היא אמנם תחום שבטיפול של הרשות המקומית, אך מטופל יותר במישור המדינתי, בידי השלטון המרכזי ורשויותיו. מבחינת מדיניות איכות האוויר, חסרה ברשויות המקומיות התייחסות מספקת לסוגיות בקנה מידה מקומי עירוני, ובכלל זה זיהום אוויר מתחבורה, שרפת פסולת מקומית, קמינים ביתיים ואיכות האוויר בתוך מבנים (Negev, 2020). המשרד להגנת הסביבה מנטר את רמות זיהום האוויר ומפרסם נתונים בעניין, ולעתים גם ערוצי התקשורת מפרסמים את הנתונים, אך העדכונים בתחום אינם מתוקשרים דיים בידי הרשויות המקומיות.

בניגוד למשקלם הנכבד של המשתנים רב-גוניות בקהילה והכלה במחקרים מהעולם – בישראל, משקלם פחות ותואם את הנטייה הגוברת ליישובים הומוגניים

תחושת הביטחון האישי: ממצאי המחקר מצביעים על משתנה זה כבעל ערך ניבוי גבוה לשביעות רצון התושבים – אחד המשתנים בעלי המשקל הגבוה ביותר מקרב אלה שנבדקו. לעומת ממצאי 2014 שהצביעו על משקל דומה של המשתנים ביטחון אישי ואיכות הסביבה, ממצאי 2021 מעלים כי השפעתו הממוצעת של המשתנה תחושת ביטחון אישי פחתה במידה קלה, ואילו השפעתו של המשתנה הסביבתי גברה. עם זאת, תחושת הביטחון האישי נותרה עדיין מנבא מרכזי של שביעות רצון כללית מאזור המגורים, כפי שעולה גם ממחקרים אחרים שנסקרו בדוח זה (López-Ruiz et al., 2021; Castelli et al., 2023). יש להניח שהתערעור ממדיו האובייקטיביים של הביטחון האישי בעקבות מצב המלחמה, ריבוי מקרי אלימות מקומיים ושימוש בנשק – כל אלה עלולים לגרום עלייה במשקלו של משתנה זה, ואולי אף להביא לידי התגברות משקלם של המשתנים הסביבתיים. הנחות אלו מצריכות בחינה במחקר משלים.

יחסי שכנות: לפי המודל, לצד ניקיון, שטחים פתוחים וביטחון אישי, היחסים בין השכנים הוא משתנה מרכזי נוסף בעיצוב שביעות הרצון מאזור המגורים. ממצאי המחקר מצביעים על מתאם חיובי בין שביעות רצון התושבים מיחסי השכנות לבין שביעות רצונם ממקום המגורים. סביב מתאם זה, ולאור המתאם החיובי שנמצא גם בין הסיכוי להיות שבע רצון ממקום המגורים לבין מגורים ביישובים קטנים – הועלתה הסברה שלפיה המשתנה יחסי שכנות משתקף בשביעות הרצון מגודל היישוב. אמנם אין בכוחה של הרשות המקומית לנקוט צעדים ישירים לשיפור בפרמטר זה של יחסי שכנות, אך מדובר בתובנה שעשויה להועיל בהקשרים של הובלת מדיניות חברתית בקנה מידה מוניציפלי. עוד בהקשר החברתי-קהילתי, בשונה ממחקרים ממדינות אחרות שהצביעו על מתאם גבוה בין תפיסת התושבים בהקשרים של רב-גוניות הקהילה לבין שביעות רצונם מאזור מגוריהם (Zenker, Petersen & Aholt, 2013) – במחקר הנוכחי לא נמצא מתאם חיובי בין ערך זה של הכלה וגיוון קהילתי, כפי שמשתקף במידת ההסכמה עם האמירה "תושבים מרקעים שונים מסתדרים היטב", לבין שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם. נראה כי העדר מתאם זה בישראל מעיד על עניין פחות ביישובים הטרוגניים

נמצא קשר בין סביבה מלוכלכת לבין עבריינות במרחב הציבורי, וזו האחרונה ידועה כפוגעת בתחושת הביטחון - כך נוצרת דינמיקה מערכתית של שביעות רצון פוחתת בקרבת התושבים

כמדד לאיכות חיים. אדרבה, בשנים האחרונות ניכרת בישראל מגמת היבדלות בתוך יישובים הומוגניים – התכנסות שמתאפיינת בין השאר בריבוי ועדות קבלה יישוביות, ובמתן גושפנקה חוקית לוועדות קבלה,⁴ בשם החירות הקהילתית וחופש הבחירה באופי מקום המגורים⁵ – תופעה שאף בג"ץ התקשה להתמודד עמה.⁶ תופעה זו, הכרוכה בהערמת קשיים על מועמדים הנתפסים כ"אחרים" בעיני התושבים ביישובים שמחייבים ועדות קבלה, מעוררת חשש כבד שהלכה למעשה בחסות "שימור הקהילתיות" ייתכנו מוטיבציות מדאיגות של בידול, הדרה והחרגה על פי מוצא (אשכנזים-מזרחים) או לאום (יהודים-ערבים) (מרקוביץ-ביטון ושטרן, 2022; ג'ובראן, 2023; שפיר, 2017; צפדיה ויעקובי, 2010). זאת ועוד, העדר המשקל שהציבור מייחס לגיוון הקהילתי כגורם המשפיע על שביעות הרצון משקף תופעה זו ומזין אותה, אך בוודאי גם מושפע ממנה – ככל שנתרגל לחיות ביישובים הומוגניים, כך נתקשה לקבל את האחר, וכך גיוון עלול להשפיע לרעה על שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם. במציאות שכזו, כשהתושבים אינם

4 חוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות (מס' 8), התשע"א-2011, המכונה בקיצור "חוק ועדות קבלה", התקבל בשנת 2011, וחל תחילה על יישובים שמתגוררות בהם עד 400 משפחות בנגב ובגליל. בשנת 2023 הורחבה תחולת החוק (ראו חוק לתיקון פקודת האגודות השיתופיות [מס' 12], התשפ"ג-2023), ומאז הוא חל על יישובים המונים עד 700 משפחות, וכן באזורים נוספים ובהתנחלויות ביהודה ושומרון.

5 יו"ר ועדת חוקה, חוק ומשפט, ח"כ דוד רותם, מיוזמי התיקון, נימק את הצורך בו: "הזכות שלי כאזרח [...] היא לעבור לגור במקום שאני רוצה עם אנשים שדומים לי [...] הזכות שלי לבחור את מקום המגורים נכונה לי ולחבריי שרוצים לגור במסגרת סגורה. אני לא מוכן לקבל שאפשר לכפות עליי מי יהיו השכנים שלי, כי זו כפייה שלא מסתדרת עם הנהלים והחיים שלי" (פרוטוקול ישיבה מס' 207 של ועדת חוקה, חוק ומשפט, 8 ביוני 2010).

6 בג"ץ 2311/11 אורי סבח נ' הכנסת [פורסם במאגר המשפטי נבו] (17.09.2014). בעתירה נגד התיקון הראשון לחוק האגודות השיתופיות, המוזכר בהערת שוליים 3 לעיל, דחה בית המשפט את העתירה מסיבות פרוצדורליות בשל העדר בשלות של העתירה, אם כי ניתנה דעת מיעוט בראשות השופט סאלים ג'ובראן שקבע כי התיקון אינו חוקתי בהיותו נגוע באפליה.

ייתכן שהציפיות הנמוכות לתחבורה ציבורית יעילה ומהירה מסבירות את הממצא שלפיו גורם זה מעצב פחות את שביעות הרצון הכללית ממקום המגורים

מעוניינים בגיוון קהילתי, אמנם קשה לראות את הרשויות המקומיות יוזמות קידום מדיניות שתילחם בתופעה, אך עם זאת, כחברה מוטלת עלינו חובה ערכית להגביר את הזיקה בין ציבורים ולמנוע קיטוב חברתי מסוכן. על כן, מחובתה של המדינה, ובכלל זה הרשויות המקומיות, לתת את הדעת על תופעות מעין אלה ולפעול למיגורן, לעודד קהילות מגוונות, ולהימנע מקידומן של קהילות מתבודדות, כפי שהדבר נעשה כיום בחסות החוק.

תחום התחבורה: נבדקו שלושה משתנים בנוגע לשביעות רצון: איכות תשתית התחבורה במישור המקומי, איכות התחבורה הציבורית והתחבורה לעבודה. כאן נמצאה הוכחה נוספת להשפעתו החשובה של ההקשר הפיזי המקומי על שביעות הרצון, שכן נמצא כי שביעות הרצון מתשתיות התחבורה המקומיות, ובכלל זה מדרכות ורמזורים, משמעותית יותר משביעות הרצון מהתחבורה הציבורית באזור המגורים ומהתחבורה לעבודה. ממצאים אלו מסקרנים מכיוון שבתחום התחבורה בישראל כיום, הן מצב התחבורה הציבורית והן זמני נסיעה ארוכים, נחשבים בעיות מוכרות וקשות (Cohen, 2019), לכן, היה צפוי שיהיו למשתנים אלה השפעה על ההחלטה בדבר מקום המגורים ועל שביעות הרצון ממנו. עם זאת, ממחקרים במדינות אחרות (Antipova, 2018; Fan et al., 2010) אפשר ללמוד שתושבים מתעדפים שירותים מקומיים, כגון בתי ספר טובים, על פני קיצור זמני נסיעה. כמו כן, גורמים אחרים ומערכתיים, ובכלל זה הטבות לעובדי ציבור, תורמים להעדפת השימוש במכונית בישראל (Tal, 2017). כל אלה עשויים להסביר את החשיבות הנמוכה יחסית של משתנה התחבורה הציבורית בקביעת שביעות הרצון ממקום המגורים. מעבר לזה, ייתכן שהקשר החלש שנמצא בין תחבורה לשביעות רצון ממקום המגורים בישראל נובע מתפיסת הבעיה כלאומית, כלל מערכתית, שאין לה פתרון מקומי. כמו כן, ייתכן שהציפיות הנמוכות לתחבורה ציבורית יעילה ומהירה מסבירות אף הן את הממצא שלפיו גורם זה מעצב פחות את שביעות רצונם הכללית של התושבים ממקום מגוריהם.

התפתחות המרחב העירוני מותנית בהשקעת הרשות המקומית גם בתחומים שהשפעתם מועטה על מדד שביעות רצון התושבים, אבל חשיבותם גבוהה

ברם, המסקנה שאין בעשור האחרון קשר חזק בין שביעות רצון מתחבורה ציבורית לבין שביעות רצון כללית אינה מבשרת בהכרח את העתיד, ואינה מספקת סיבה ראויה שלא לקדם מערכת תחבורה ציבורית יעילה יותר. רמת שביעות רצון מתחבורה ציבורית נקבעת בעיקר מתפיסות בנוגע לרמת הנגישות והיעילות של המערכת (Ingvardson & Nielsen, 2019), סביר להניח שכלל שתשפר מערכת הסעת ההמונים בישראל, כך יגברו איכות השירות ואמינותו, הקישוריות והתדירות, וכך גם יגבר השימוש בה, והיא תיעשה מרכיב דומיננטי יותר הן בעיצוב שביעות הרצון ממקום המגורים והן בעליית מחירי הנדל"ן. אותות ראשונים לכך ניכרים בעליית מחירי הנדל"ן באזורים הסמוכים לתוואי הרכבת הקלה בירושלים וכן באזורים שהרכבת הקלה בגוש דן החלה לפעול בהם (נחום-הלוי, 2023; ציאון, 2021). עם זאת, נדרש מחקר מקיף יותר לאימות נתונים אלו.

לסיכום, ממצאי המחקר עשויים להיות בעלי תועלת רבה למקבלי ההחלטות ולקובעי המדיניות בתחומי התכנון המרחבי ופיתוח התשתיות, לצד המשימות. החשיבות שבמידת שביעות רצון התושבים בשיטה שהודגמה במחקר אינה טמונה בהערכת ביצועי הרשות במגוון תחומים, אלא בהבנת המשקל הסגולי שמייחסים התושבים לאותם תחומים, מתוך מטרה לגבש קדימויות מקומיות מבוססות נתונים שיתוו את השקעת המשאבים ויאפשרו פיתוח התערבויות הן מצד הרשות המקומית והן מצד המדינה.

אחת ממסקנות המחקר היא שהתחומים החשובים ביותר בעיצוב שביעות רצונם של התושבים מאזור מגוריהם הם אלה הקשורים בבטיחות ובנראות של ההקשר הפיזי המקומי – תחושת הביטחון האישי, ניקיון המרחב הציבורי, השטחים הפתוחים, הרחובות והמדרכות – לצד המרקם החברתי, כפי שמשתקף ביחסי שכנות. לפי גישה זו, המשלבת שביעות רצון וחשיבות מיוחסת (Insch, 2010), מומלץ לעיריות להשקיע משאבים בתחומים שנמצאו חשובים לקביעת שביעות רצון, ובייחוד בתחומים ששביעות הרצון מהם נמוכה, כגון ניקיון ושטחים פתוחים (ראו תרשים 2). עם זאת, כפי שתואר בהקשר של תחבורה ציבורית, ייתכנו תחומים

שהשפעתם על רמת שביעות הרצון אינה רבה, אך בכל זאת כדאי להשקיע בהם, ולו כדי להבטיח את התפתחות המרחב העירוני. לצד פיתוח מדיניות מקיימת ואחראית, מחובתה של הרשות ומתוקף אחריותה – עליה ללמוד את תפיסותיו של הציבור ולהתייחס לרצונותיו.

מחקר זה תורם תובנות חשובות לספרות בנוגע לשביעות רצונם של תושבים מאזור מגוריהם, על בסיס נתונים מישראל. המחקר תורם אף לקביעת קדימויות בסדר היום המקומי באמצעות שיפור הכלים העומדים לרשות מקבלי ההחלטות ונבחרי הציבור ברשות המקומית. בד בבד, כלולות במחקר תובנות חשובות גם עבור מקבלי ההחלטות במישור הלאומי – תובנות שיוכלו לתרום לפיתוח סדר יום מקומי ראוי.

המלצות

להלן המלצות נבחרות שגובשו בעקבות ממצאי המחקר, לשיפור שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם. ההמלצות נועדו בעיקרן ליישום בידי הרשויות המקומיות בישראל ומטרתן להגביר את שיתוף הפעולה בין הרשויות לתושבים למען שיפור במדדים עיקריים של איכות חיים וסביבה. השפעותיהם של מדדים אלה מסתעפות למכלול רבדים בתחומי הפרט והחברה, הן בזירה המקומית והן בקנה מידה מדינתי.

המלצה 1: הגדלת נתח ההשקעה בניקיון המרחב הציבורי

המחקר הנוכחי הראה מתאם גבוה יחסית בין רמת הניקיון במרחב הציבורי לבין שביעות רצונם של תושבי הסביבה מאזור מגוריהם ותחושת שייכותם למקום. לפיכך המלצת המחקר לרשויות המקומיות היא להרחיב את ההשקעה בניקיון המרחב הציבורי, ומאחר שחוסר שביעות הרצון מהיבט זה בלט במיוחד ביישובים שרוב אוכלוסייתם היא מקרב החברה הערבית, הרי שהמלצה זו תקפה במיוחד ביישובים אלה. עוד מומלץ לבחון את המתאם בין שיפור מתמשך במדדי הניקיון לבין מגמת ירידה בהשלכת פסולת ועלייה בתחושת הביטחון של התושבים. זאת, לנוכח היזון חוזר שלילי אופייני בין רמת ניקיון ירודה לבין השלכת פסולת מתמשכת במקומות הלוקים בתופעה.

המלצה 2: טיפוח השטחים הציבוריים הפתוחים והגדלת הקצאתם, בדגש על יישובים שאוכלוסייתם היא רובה ככולה ערבית

שטחים ציבוריים פתוחים איכותיים במרחב העירוני מוקצים בהליכי תכנון שנמשכים לעתים שנים רבות. לאור ממצאי המחקר המצביעים על מתאם גבוה בין שביעות רצון התושבים מאיכות השטחים הציבוריים הפתוחים לבין שביעות רצונם הכללית מאזור מגוריהם, מומלץ לרשויות המקומיות למצות ולפתח את פוטנציאל הקרקעות שהוקצו לשטחים פתוחים ולדאוג לתחזוקתם הנאותה. המלצה זו תקפה שבעתיים ביחס ליישובים בעלי רוב ערבי, שכן אי-שביעות רצון התושבים

ממצב השטחים הפתוחים בלטה במיוחד ביישובים אלה. מפאת חשיבותו הנחזית של התחום לתושבים, וכדי להוזיל עלויות תחזוקה בשטחים אלו, יכולות רשויות בעלות תקציבים מוגבלים לשלב קבוצות מתוך הקהילה ומתוך בתי הספר בשמירה ובטיפוח השטחים הפתוחים, הפארקים והגינות. בחברה הערבית מומלץ לעודד הקמת גינות קהילתיות שכונתיות שהתושבים מטפחים, לצד עידוד אחריותם לתחזוקת השטחים הפתוחים. עידוד הקהילה ושיתופה עשויים לצמצם את עלויות התחזוקה, ובשילוב פעילויות חינוך והסברה יעילות למניעת השלכה של פסולת מלכתחילה (ראו "היזון חוזר שלילי" בהמלצה 1), תתאפשר הוזלה מתמשכת בעלויות הניקיון.

המלצה 3: הצבת יעדים כמותיים ברורים לשיפור שביעות רצון התושבים מהשטחים הציבוריים הפתוחים באזור מגוריהם וממצב הניקיון במרחב הציבורי

המשתנים שטחים פתוחים וניקיון המרחב הציבורי הם כאמור בעלי משקל רב במדד שביעות רצונם של התושבים מאזור מגוריהם. ממצאי המחקר מעלים אמנם שיפור בשביעות רצון התושבים משני משתנים אלה, אך עדיין מדובר בשביעות רצון נמוכה – 59% מהאוכלוסייה הערבית שאינם שבעי רצון מהניקיון בשנת 2014 לעומת שיפור לכדי 52% בשנת 2021, ויותר מ־41% לעומת 36% בקרב האוכלוסייה היהודית, בהתאמה. הממצאים בדבר מגמת השיפור אכן מעודדים, אך עדיין יש לשאוף לצמצום חוסר שביעות הרצון בממדים אלה, ובתוך כך לצמצם את הפער בין האוכלוסייה הערבית ליהודית. גם לגבי מצב השטחים הפתוחים, חוסר שביעות הרצון של התושבים בולט במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית: 85% בשנת 2014 לעומת 76% בשנת 2021 – עדיין שיעור יוצא דופן ואף מדאיג של חוסר שביעות רצון, המחייב את מקבלי ההחלטות לפעול להצבת יעד כמותי ברור בצמצום שיעור זה, בייחוד בחברה הערבית.

המלצה 4: בחינת המתאם בין שיפור במערך התחבורה הציבורית לבין שביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם

ממצאי המחקר בדבר החשיבות הזניחה יחסית של משתני תחבורה ציבורית במדד שביעות רצון התושבים ממקום מגוריהם אינם מעידים בהכרח כי למשתנים אלה אין השפעה פוטנציאלית על איכות חייהם של התושבים ועל שביעות רצונם מאזור מגוריהם, אלא מלמדים יותר מכול על העדר אמון ועל ציפיות נמוכות של תושבים

רבים בכל הנוגע לתשתיות התחבורה בערים בישראל. לפיכך, וכדי להסיק מסקנות חד-משמעיות יותר, המלצת המחקר לרשויות המקומיות באזורים המתאפיינים בהתפתחות מואצת של מערכות להסעת המונים היא לבחון את שביעות רצונם הכללית של התושבים, ובכלל זה שביעות רצונם מהתחבורה הציבורית, במטרה לגבש תמונת מצב השוואתית – לפני הפעלת התשתית החדשה ולאחר מכן.

המלצה 5: קידום הקמתם של מנהלים קהילתיים או ועדי שכונות בערים גדולות כדי לקרב את הרשות לתושב

לאור ממצאי המחקר בדבר מתאם גבוה יחסית בין יחסי שכונות טובים לבין שביעות רצון ממקום המגורים, הרי שכדי לחזק את השיח עם הקהילה המקומית ואת המרקם החברתי של החיים העירוניים – מומלץ לרשויות המקומיות לבחון הקמה של מנהלים מקומיים וקהילתיים או ועדי שכונות. הדבר תקף במיוחד ביישובים גדולים ובינוניים, שכן נמצא כי הסיכוי של תושביהם להיות מרוצים מאזור מגוריהם נמוך מאשר ביישובים קטנים.

המלצה 6: הנהגת סקרי שביעות רצון ומשובים תקופתיים שוטפים ביוזמת הרשות המקומית

המחקר הנוכחי נועד להציג תמונת מצב כללית ביחס לשביעות רצון התושבים מאזור מגוריהם בכלל הרשויות בישראל, לפי קבוצות האוכלוסייה. עם זאת, המחקר מציב מודל שיאפשר לרשויות המקומיות לספק תשובות מדויקות ביחס לפרופיל שביעות הרצון הייחודי לתושביו של כל יישוב. נתוני הלמ"ס מאפשרים ניתוח מדגם מייצג עבור תשע הערים הגדולות בישראל, אלה המונות יותר מ-200,000 תושבים, אך עבור שאר הרשויות המעוניינות להסיק מסקנות ממוקדות יישוב, המלצת המחקר הנוכחי היא לערוך סקרים שישלימו מדגם מייצג של היישוב. ניתוח סקרים ממוקדים מקומיים, בהתאם למודל שיושם במחקר זה, יאפשר לרשויות המקומיות להקצות משאבים בדרכים מושכלות ומדודות יותר.

נספח א'

שיקוף מודל המחקר - המשתנים בחלוקה למשתני רקע ומשתנים
מנבאים, המשתנה התלוי, השאלות וסקאלות המדידה

סקאלה מקורית	המשתנה בשמו המקוצר	שאלה	סקאלה מקורית	סקאלה חדשה
משתני רקע				
גודל היישוב שהמשיבה מתגוררת בו	יישוב		14 קטגוריות: 1-9 הערים הגדולות בישראל, והשאר לפי גודל היישוב	קטן (עד 2,000)/ בינוני, גדול)
קבוצת מגדר	מגדר		זכר/נקבה	זכר/נקבה
קבוצת גיל	גיל		11 קטגוריות: 1 - 20-24 << 11 - 75+	צעיר (עד 40) בוגר (+40)
השתייכות ללאום	לאום	משתנה מחושב	יהודים ואחרים/ערבים	יהודים ואחרים/ ערבים
מידת דתיות	דתיות	משתנה מחושב על בסיס שאלות הנוגעות למידת הדתיות ליהודים וללא-יהודים	הסקאלה עבור יהודים: 1 - חרדי << 5 - חילוני; הסקאלה עבור לא-יהודים: 1 - דתי מאוד << 4 - לא-דתי	דתי (חרדי ודתי)/ לא-דתי (חילוני ומסורתי)
יכולת כיסוי הוצאות חודשיות שוטפות	כיסוי הוצאות	האם >אתה מצליח / את מצליחה> לכסות את כל ההוצאות החודשיות שלך למזון, לחשמל, לטלפון וכדומה?	1 - מצליחים בלי קושי << 4 - כלל לא מצליחים	1 - בקלות; 0 - בקושי
משתנים מנבאים				
שביעות רצון ממשך הזמן שלוקח להגיע לעבודה	תחבורה לעבודה	האם מפריע לך משך הזמן שלוקח לך להגיע לעבודה?	1 - מפריע מאוד << 4 - כלל לא מפריע, 5 - לוקח פחות מרבע שעה	1 - מרוצה; 0 - לא מרוצה

סקאלה מקורית	המשתנה בשמו המקוצר	שאלה	סקאלה מקורית	סקאלה חדשה
שביעות רצון מתחבורה ציבורית באזור המגורים	תחבורה ציבורית	האם <אתה מרוצה / את מרוצה> מהתחבורה הציבורית באזור מגוריך?	1 – מרוצה מאוד << 4 – כלל לא מרוצה, 5 – לא משתמש בתחבורה ציבורית	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה
שביעות רצון מתשתיות הכבישים, מדרכות, תאורה ושילוט	תחבורה תשתיות	האם <אתה מרוצה / את מרוצה> ממצב הכבישים והמדרכות, כגון רוחב הכבישים והמדרכות, תאורה מספקת ושילוט, באזור שבו <אתה גר / את גרה>?	1 – מרוצה מאוד << 4 – כלל לא מרוצה	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה
יכולת של אנשים באזור המגורים להשפיע על שיפור איכות החיים	השפעה קהילתית	האם לדעתך באזור המגורים שלך אנשים יכולים להשפיע על שיפור איכות החיים?	1 – כן; 2 – לא	1 – כן; 0 – לא
אנשים באזור המגורים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב זה עם זה	גיוון קהילתי	האם לדעתך באזור המגורים שלך אנשים בעלי רקע שונה מסתדרים היטב זה עם זה?	1 – כן; 2 – לא	1 – כן; 0 – לא
שביעות רצון מיחס עם השכנים	יחסי שכנים	האם <אתה / את> מרוצה מהיחסים עם שכניך?	1 – מרוצה מאוד << 4 – כלל לא מרוצה; 5 – אין שכנים	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה
סבירות להחזרת ארנק שהלך לאיבוד על ידי תושבי האזור	ביטחון ארנק	אם <תאבד / תאבדי> ארנק ובו פרטים מזהים, ותושב האזור ימצא אותו, האם <אתה חושב / את חושבת> שהוא יוחזר לך בלי שיחסר בו דבר?	1 – כן; 2 – לא	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה
תחושת ביטחון בשעות החשכה באזור המגורים	ביטחון בחשכה	האם <אתה מרגיש בטוח / את מרגישה בטוחה> ללכת לבדך בשעות החשכה באזור שבו <אתה גר / את גרה>?	1 – בטוח מאוד << 4 – כלל לא בטוח; 5 – לא יוצא מהבית	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה
שביעות רצון מהשטחים הפתוחים הירוקים באזור המגורים	שטחים פתוחים	האם <אתה / את> מרוצה מכמות השטחים הירוקים, הגנים, הציבוריים או הפארקים, באזור שבו <אתה גר / את גרה>?	1 – מרוצה מאוד << 4 – כלל לא מרוצה	1 – מרוצה; 0 – לא מרוצה

סקאלה מקורית	המשתנה בשמו המקוצר	שאלה	סקאלה מקורית	סקאלה חדשה
שביעות רצון מהניקיון באזור המגורים	ניקיון	האם <אתה / את> מרוצה מהניקיון באזור שבו <אתה גר / את גרה>?	1 - מרוצה מאוד << 4 - כלל לא מרוצה	1 - מרוצה; 0 - לא מרוצה
שביעות רצון משירותי איסוף האשפה באזור המגורים	איסוף אשפה	האם אתה מרוצה משירותי איסוף האשפה באזור מגוריך?	1 - מרוצה מאוד << 4 - כלל לא מרוצה	1 - מרוצה; 0 - לא מרוצה
זיהום האוויר וריחות באזור המגורים	זיהום אוויר	האם מפריע לך זיהום האוויר באזור שבו אתה גר, כגון: עשן ממכוניות או מאזור תעשייה, ריחות של ביוב או פסולת?	1 - מפריע מאוד << 4 - כלל לא מפריע	1 - לא מפריע; 0 - מפריע
רעש באזור המגורים	רעש	האם מפריע לך בדירה רעש שבא מבחוץ?	1 - מפריע מאוד << 4 - כלל לא מפריע	1 - לא מפריע; 0 - מפריע
משתנה תלוי				
שביעות רצון מאזור המגורים	שביעות רצון	באופן כללי, האם <אתה / את> מרוצה מהאזור שבו <אתה גר / את גרה>?	1 - מרוצה מאוד << 4 - כלל לא מרוצה	1 - מרוצה; 0 - לא מרוצה

צילום: ד"ר אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיוקי «

נספח ב'

ניתוח מודל רגרסיה לוגיסטית (2014)

מבחן המודל המלא

Model	-LogLikelihood	DF	ChiSquare	Prob>ChiSq
Difference	698.8919	19	1397.784	<.0001*
Full	2495.8123			
Reduced	3194.7042			

התאמת המודל

Measure	Training	Definition
Entropy RSquare	0.2188	$1 - \text{Loglike}(\text{model}) / \text{Loglike}(0)$
Generalized RSquare	0.3011	$(1 - (L(0) / L(\text{model}))^{2/n}) / (1 - L(0)^{2/n})$
Mean -Log p	0.3512	$\sum -\text{Log}(p[j]) / n$
RASE	0.3299	$\sqrt{\sum (y[j] - p[j])^2 / n}$
Mean Abs Dev	0.2168	$\sum y[j] - p[j] / n$
Misclassification Rate	0.1503	$\sum (p[j] \neq p_{\text{Max}}) / n$
N	7106	n

נספח ג'

ניתוח מודל רגרסיה לוגיסטית (2021)

מבחן המודל המלא

Model	-LogLikelihood	DF	ChiSquare	Prob>ChiSq
Difference	766.3218	19	1532.644	<.0001*
Full	2457.3951			
Reduced	3223.7169			

התאמת המודל

Measure	Training	Definition
Entropy RSquare	0.2377	$1 - \frac{\text{Loglike}(\text{model})}{\text{Loglike}(0)}$
Generalized RSquare	0.3217	$(1 - (L(0)/L(\text{model}))^{(2/n)}) / (1 - L(0)^{(2/n)})$
Mean -Log p	0.3320	$\sum -\text{Log}(\rho[j]) / n$
RASE	0.3188	$\sqrt{\sum (y[j] - \rho[j])^2 / n}$
Mean Abs Dev	0.2026	$\sum y[j] - \rho[j] / n$
Misclassification Rate	0.1378	$\sum (\rho[j] \neq \rho_{\text{Max}}) / n$
N	7401	n

צילום: ד"ר אבישי טייכר, מתוך אתר פיקיוויקי «

מקורות

גבריאלי, ת', ברכיה, ו', רז דרור, ג', חזן-גנן, א', גורדון, ע' (2017). **קיימות עירונית – איך אפשר**. מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

ג'ובראן, ס' (2023). "היכן שאנו אוהבים הוא בית": על המאבק לשוויון בהקצאת קרקעות למגורים. בתוך: ד' ברק ארז (עורכת), **75 שנות עצמאות במשפט: שופטים מספרים על פסקי דין משבעים וחמש שנות שפיטה** (הפרק קניין הפרט וקניין הכלל, עמ' 427–431). הנהלת בתי המשפט.

גוטליב, א', ששון, א' (2023). מנופים לפיתוח עירוני בר-קיימא בישראל. **אקולוגיה וסביבה**, 14(1).

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2024). **אוכלוסייה ביישובים שבהם 2,000 תושבים ויותר – אומדנים ארעיים לסוף דצמבר 2023**.

להבי, ס', רומנו, ג' (2016). **כלכלת השלטון המקומי בישראל: ניתוח הפערים בין רשויות מקומיות בישראל – מסמך תשתיות לפיתוח כלכלי מוניציפלי**. משרד הפנים וממשק – תכנית יישום מדע בממשל.

מבקר המדינה (2021). **ביקורת מערכתית – החוסן הפיננסי של הרשויות המקומיות**. מרקוביץ-ביטון, מ', שטרן, ש' (2022). חומות של ייאוש: על הליכי מיון של מועמדים ליישובים קהילתיים. **משפט וממשל**, כ"ג(8), 537–578.

משרד הפנים (2017). **מיצוי הכנסות ברשויות מקומיות והגדלתן – חלק א'**. האגף לפיתוח כלכלי במשרד הפנים.

נחום-הלוי, ר' (17 באוקטובר, 2023). "הכל נראה טוב יותר – ויש לזה מחיר": מה קרה למחירי הנדל"ן סביב תוואי הרכבת הקלה. **דה מארקר**.

עיריית תל אביב-יפו (2022). **תפיסות ועמדות בנושא אקלים וסביבה**. המרכז למחקר כלכלי חברתי בעיריית תל אביב-יפו.

ציאון, ה' (29 בינואר, 2021). קלה אבל מניבה: כך משפיעה הרכבת הקלה על ערכי הנדל"ן בגוש דן. **Ynet**.

צפדיה, א', יעקובי, ח' (2010). חומות שקופות: על תכנון, הפרטה ואתניזציה במרחב העירוני (עמ' 469–492). בתוך: א' להבי (עורך), **קהילות מוגדרות**. נבו.

צרפתי, מ', שפרן, ר' (2018). **קיימות וסביבה כלכלית פיתוח בשלטון המקומי: מדריך יישומי לרשויות המקומיות**. משרד הפנים וממשק – תכנית יישום מדע בממשל.

שפיר, ג' (2017). מבידול גלוי לבידול סמוי של אזרחיה הערבים של ישראל בגליל.
המרחב הציבורי, 13, 73-97.

Abbott, J. (1996). *Sharing the city: Community participation in urban management*. Routledge.

Adriaanse, C.C.M. (2007). Measuring residential satisfaction: A residential environmental satisfaction scale (RESS). *Journal of Housing and the Built Environment*, 22(3), 287-304.

Al-Qawasmī, J., Saeed, M., Asfour, O.S., & Aldosary, A.S. (2021). Assessing urban quality of life: Developing the criteria for Saudi cities. *Frontiers in Built Environment*, 7.

Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), 5-24.

Antipova, A. (2018). *Urban environment, travel behavior, health, and resident satisfaction*. Palgrave Macmillan.

Beeri, I., Uster, A., & Vigoda-Gadot, E. (2018). Does performance management relate to good governance? A study of its relationship with citizens' satisfaction with and trust in Israeli local government. *Public Performance & Management Review*, 42(2), 241-279.

Cao, X.J., & Wang, D. (2016). Environmental correlates of residential satisfaction: An exploration of mismatched neighborhood characteristics in the twin cities. *Landscape and Urban Planning*, 150, 26-35.

Castelli, C., d'Hombres, B., Dominici, L.D., Dijkstra, L., Montalto, V., & Pontarollo, N. (2023). What makes cities happy? Factors contributing to life satisfaction in European cities. *European Urban and Regional Studies*, 30(4), 319-342.

Chaudhary, A., Polonsky, M., & McClaren, N. (2021). Littering behaviour: A systematic review. *International Journal of Consumer Studies*, 45(2).

Cohen, E. (2019). Traffic congestion on Israeli roads: Faulty public policy or preordained? *Israel Affairs*, 25(2), 350-365.

Doron, G., & Yuval, F. (2014). Between the quality of the

- environment and the quality of the performances in Israeli local government. *Israel Affairs*, 20(4), 470–483.
- Douglas, O., Russell, P., & Scott, M. (2019). Positive perceptions of green and open space as predictors of neighbourhood quality of life: Implications for urban planning across the city region. *Journal of Environmental Planning and Management*, 62(4), 626–646.
- Duggan, J., Cvitanovic, C., & van Putten, I. (2023). Measuring sense of place in social-ecological systems: A review of literature and future research needs. *Ecosystems and People*, 19(1), 2162968.
- Fan, Y., Khattak, A., & Rodríguez, D. (2010). Household excess travel and neighbourhood characteristics, Associations and trade-offs. *Urban Studies*, 48(6), 1235–1253.
- Farahani, L. (2016). The value of the sense of community and neighbouring. *Housing, Theory and Society*, 33(3), 357–376.
- Garau, C., & Pavan, V.M. (2018). Evaluating urban quality: Indicators and assessment tools for smart sustainable cities. *Sustainability*, 10(3), 575.
- Gory, M.L., Ward, R., & Sherman, S. (1985). The ecology of aging: Neighborhood satisfaction in an older population. *The Sociological Quarterly*, 26(3), 405–418.
- Hausmann, A., Slotow, R., Burns, J.K., & Minin, E.D. (2016). The ecosystem service of sense of place: Benefits for human well-being and biodiversity conservation. *Environmental Conservation*, 43(2), 117–127.
- Higgins, P. (2005). Performance and user satisfaction indicators in British local government. *Public Management Review*, 7(3), 445–466.
- Ingvardson, J.B., & Nielsen, O.A. (2019). The relationship between norms, satisfaction and public transport use: A comparison across six European cities using structural equation modelling. *Transportation Research. Part A: Policy & Practice*, 126, 37–57.
- Insch, A. (2010). Managing residents' satisfaction with city life: Application of Importance-Satisfaction analysis. *Journal of Town & City Management*, 1(2), 164–174.

- Insch, A., & Florek, M. (2008). A great place to live, work and play: Conceptualising place satisfaction in the case of a city's residents. *Journal of Place Management and Development*, 1(2), 138–149.
- Kaklauskas, A., Zavadskas, E.K., Radzeviciene, A., Ubarte, I., Podviezko, A., et al. (2018). Quality of city life multiple criteria analysis. *Cities*, 72, 82–93.
- Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322(5908), 1681–1685.
- Kelling, G.L., & Coles, C.M. (1998). *Fixing broken windows: Restoring order and reducing crime in our communities*. Free Press.
- Krauss, R.M., Freedman, J.L., & Whitcup, M. (1978). Field and laboratory studies of littering. *Journal of Experimental Social Psychology*, 14(1), 109–122.
- Lee, S., Seow, C., & Xue, K. (2021). Residents' sustainable city evaluation, satisfaction and loyalty: Integrating importance-performance analysis and structural equation modelling. *Sustainability*, 13(12), 6766.
- López-Ruiz, V., Huete-Alcocer, N., Alfaro-Navarro, J., & Nevado-Peña, D. (2021). The relationship between happiness and quality of life: A model for Spanish society. *PloS ONE*, 16(11), e0259528.
- Mostovoy, N., Carasso Romano, G.H., Rabinowitz, D., Soroker, S., & Carmi, N. (2021). The municipal council, my neighbors and me: Social environmental influences in the city. *Journal of Environmental Management*, 288, 112393.
- Muhammad, A.S., Rezek-Marjeh, S., & Khatib, M. (2016). *The Health & Environment Survey 2015*. The Galilee Society and Rikaz Databank.
- Negev, M. (2020). Air pollution policy in Israel. *Atmosphere*, 11(10), 1065.
- Novack, L. (2022). *Human biologic monitoring in the Haifa Bay area compared to the general population: Screening within blood donors*. Negev Environmental Health Research Institute, Israel.

- Priego, C., Breuste, J., & Rojas, J. (2008). Perception and value of nature in urban landscapes: A comparative analysis of cities in Germany, Chile, and Spain. *Landscape Online*, 7.
- Ramkissoon, H., Graham Smith, L.D., & Weiler, B. (2013). Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach. *Tourism Management*, 36(3), 552–566.
- Reiter, S.M., & Samuel, W. (1980). Littering as a function of prior litter and the presence or absence of prohibitive signs. *Journal of Applied Social Psychology*, 10(1), 45–55.
- Santos, L.D., Martins, I., & Brito, P. (2007). Measuring subjective quality of life: A survey to Porto's residents. *Applied Research in Quality of Life*, 2(1), 51–64.
- Schlesinger, W., Taulet, A.C., Alves, H., & Burguete, J.L.V. (2016). An approach to measuring perceived quality of life in the city through a formative multidimensional perspective. In: J. Leitão, & H. Alves (Eds.), *Entrepreneurial and innovative practices in public institutions: A quality of life approach* (pp. 59–79). Springer.
- Senlier, N., Yildiz, R., & Aktaş, E.D. (2009). A perception survey for the evaluation of urban quality of life in Kocaeli and a comparison of the life satisfaction with the European cities. *Social Indicators Research*, 94(2), 213–226.
- Shamai, S., & Ilatov, Z. (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 96(5), 467–476.
- Schultz, P.W., Bator, R.J., Large, L.B., Bruni, C.M., & Tabanico, J.J. (2011). Littering in context: Personal and environmental predictors of littering behavior. *Environment and Behavior*, 45(1), 35–59.
- Sirgy, M.J., Gao, T., & Young, R.F. (2008). How does residents' satisfaction with community services influence quality of life (QOL) outcomes? *Applied Research in Quality of Life*, 3(2), 81–105.

- Sørensen, J.F.L. (2021). The rural happiness paradox in developed countries. *Social Science Research*, 98, 102581.
- Tal, A. (2017). Overcoming Jevons paradox: Improving the sustainability of Israel's transportation policies. *Environmental Pollution and Climate Change*, 1(4), 139.
- Tehan, R., Jackson, L., Jeffers, H., & Burns, T. (2017). Beacons of litter: A social experiment to understand how the presence of certain littered items influences rates of littering. *Journal of Litter and Environmental Quality*, 1(1), 5–15.
- Trentelman, C.K. (2009). Place attachment and community attachment: A primer grounded in the lived experience of a community sociologist. *Society & Natural Resources*, 22(3), 191–210.
- van Kamp, I., Leidelmeijer, K., Marsman, G., & de Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1–2), 5–18.
- Van Ryzin, G., & Immerwahr, S. (2007). Importance-performance analysis of citizen satisfaction surveys. *Public Administration*, 85(1), 215–226.
- Węziak-Białowolska, D. (2016). Quality of life in cities – Empirical evidence in comparative European perspective. *Cities*, 58, 87–96.
- Williams, A., Kitchen, P., Randall, J., & Muhajarine, N. (2008). Changes in quality of life perceptions in Saskatoon, Saskatchewan: Comparing survey results from 2001 and 2004. *Social Indicators Research*, 85(1), 5–21.
- Wilson, J.Q., & Kelling, G.L. (1982). Broken windows. The police and neighborhood safety. *The Atlantic Monthly*, 249, 29–38.
- Zenker, S., Petersen, S., & Aholt, A. (2013). The Citizen Satisfaction Index (CSI): Evidence for a four basic factor model in a German sample. *Cities*, 31, 156–164.
- Zhang, Q., Hiu-Kwan Yung, E., & Hon-Wan Chan, E. (2021). Meshing sustainability with satisfaction: An investigation of residents' perceptions in three different neighbourhoods in Chengdu, China. *Land*, 10(11), 1280.

הכותבות

ד"ר אור קרסין

ד"ר קרסין היא מומחית למדיניות ציבורית ואיכות הסביבה, מייסדת וראשת המרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה. בעברה, שימשה עמיתת מחקר באוניברסיטת LSE (London School of Economics), במכון המחקר Grantham לשינויי אקלים וסביבה. מחקרה עוסקים במגוון רחב של תחומי מדיניות סביבתית, והמאמרים שפרסמה מתמקדים בסוגיות של הסתגלות לשינויי אקלים, אחריות וקיימות תאגידית, כלכלה מעגלית בתעשייה, רגולציה פרטית ורגולציה ציבורית ואכיפה.

בשנת 2005 ראה אור ספרה הראשון "שיקום קרקעות מזוהמות בישראל: מדיניות ומשפט", ובשנת 2009 פורסם ספרה השני "יישום אפקטיבי של מדיניות סביבתית: עידוד הציות וייעול האכיפה" – שניהם בהוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל, המרכז למדיניות סביבתית. ד"ר קרסין אף נמנית עם עורכי הספר "מדיניות ציבורית ב־360 מעלות: היבטים תיאורטיים ומעשיים", העוסק במדיניות ציבורית בגישה רב-תחומית, ובקרוב יראה אור ספרה הבא, העוסק במדיניות רגולציה. במשך השנים כיהנה ד"ר קרסין במגוון תפקידי ניהול בגופים ציבוריים סביבתיים וייצגה את ישראל בגופים בין-לאומיים העוסקים בקביעת מדיניות סביבתית. ד"ר קרסין זכתה במענקי מחקר רבים ובפרסים על מחקרה ועל פועלה בתחומי איכות הסביבה והקיימות.

ד"ר שולה גולדן

ד"ר גולדן היא חוקרת בכירה במרכז למחקרי סביבה וקיימות באוניברסיטה הפתוחה. בעלת תואר ראשון בגיאוגרפיה מאוניברסיטת קיימברידג' ותואר שני בתכנון ומדיניות סביבתית (MSc. London School of Economics). סיימה את הדוקטורט שלה באוניברסיטת בן-גוריון במדיניות סביבתית בתחום בנייה בת-קיימה, ולאחר מכן השלימה פוסט-דוקטורט בטכניון – מכון טכנולוגי לישראל ובאוניברסיטת חיפה. עבדה בעברה במחלקת קשרי חוץ

של המשרד להגנת הסביבה ולאחר מכן בפיתוח שיתופי פעולה אקדמיים בתחום
הסביבה באוניברסיטת תל אביב, לצד מחקר והוראה.

תחומי המחקר של ד"ר גולדן ממוקדים בהצטלבות שבין מדיניות וממשל סביבתי
עירוני, שיח סביבתי ולימודי מדע וטכנולוגיה.

« צילומים: פרטי

Policy Implications

The study underscores the importance of urban policy strategies that prioritize environmental quality, with particular attention to cleanliness and open spaces. Based on the findings, there is a strong rationale for **targeted investment in Arab localities**, aiming to reduce disparities in environmental conditions and overall satisfaction. The study also advocates for strengthening community ties through the establishment of neighborhood councils or community administrations, especially in larger cities. Lastly, the study highlights the value of **routine satisfaction surveys** as a tool to generate insights for local decision-makers and support continuous improvements in urban quality of life in Israel.

Figure 1: Odds Ratios of Variables Predicting Satisfaction with Place of Residence – 2014 compared to 2021

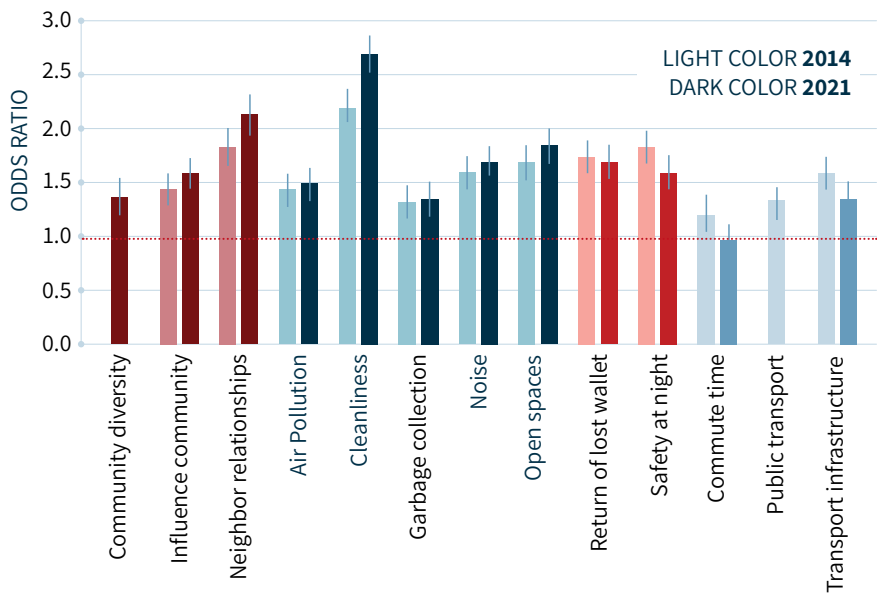

Figure 1 demonstrates that **environmental variables**, especially cleanliness, open spaces, and noise levels, have the strongest impact on residential satisfaction. Their influence appears to be increasing over time. Both in 2014 and 2021, environmental factors exhibit the highest average impact among all categories. Community variables, notably neighborly relations, also show a significant and increasing influence. In contrast, transportation-related variables had more limited and occasionally statistically insignificant effects.

The findings suggest a possible **long-term shift in public perception** regarding the key components of urban quality of life, with growing emphasis on environmental and community aspects.

Regarding **personal security**, safety is strongly correlated with residential satisfaction; however, its relative influence declined from 2014 to 2021, particularly concerning perceptions of safety at night. **Transportation-related variables**, including satisfaction with transportation infrastructure and public transit, were found to have significantly lower predictive power than other categories.

Another key finding is the **variation in satisfaction levels by locality size**: residents of small localities (fewer than 2,000 residents) expressed significantly higher satisfaction compared to those living in medium or large settlements. Additionally, residential satisfaction in **predominantly Arab localities** was markedly lower than in predominantly Jewish localities, with much of this disparity attributable to environmental factors—especially public cleanliness and the quality of open spaces.

Figure 1 presents the **odds ratios** for selected variables identified as significant predictors of residential satisfaction, based on logistic regression models for 2014 and 2021. The dotted horizontal line represents an odds ratio of 1, above which a variable has a positive effect on satisfaction. Variables with statistically significant effects at the 5% level are displayed, and confidence intervals are denoted by vertical lines at the top of each bar. The bars for 2014 are presented in lighter shades, allowing for clear visual comparison with 2021. Color coding distinguishes between variable categories: community (orange), environmental (green), security (red), and transportation (blue).

Abstract

This study examines the factors influencing satisfaction with place of residence in Israel, focusing on environmental, transportation, community, and security-related variables. The analysis is based on logistic regression models applied to data from the Israeli Social Survey conducted by the Central Bureau of Statistics in 2014 (7,106 respondents) and 2021 (7,401 respondents). Unlike traditional satisfaction surveys that rely on self-reported levels of satisfaction, the model employed in this study estimates inferred satisfaction—allowing for a more precise identification of the most impactful predictors based on statistical associations between satisfaction levels and a range of potential explanatory variables, while controlling for demographic and social characteristics.

The findings indicate that among the four categories of predictive variables, **environmental factors** have the strongest influence on residential satisfaction, particularly public space cleanliness and the quality of open areas. Based on 2021 data, satisfaction with the cleanliness increases the likelihood of overall residential satisfaction by a factor of 2.7. Satisfaction with open spaces is also a significant contributor, raising the odds by a factor of 1.83. Other environmental variables—such as noise levels, waste collection, and air pollution—were found to have a more moderate impact.

Within the **community relations** category, neighborly relations emerged as a particularly strong predictor of satisfaction. Comparative analysis of the 2014 and 2021 data indicates that the influence of this variable has strengthened over time. In contrast, the perceived ability to influence community life had only a modest positive effect.

How Good to be Home?

Satisfaction with Place of Residence and the Importance of Environmental Factors

Authors:

Dr. Orr Karassin

Founder and chair – Environment and Sustainability Research Center
at the Open University of Israel

Karassin@openu.ac.il

Dr. Shula Goulden

Senior research fellow, Environment and Sustainability Research
Center at the Open University of Israel